

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ГЛУХІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА**

На правах рукопису

Кафедра історії, правознавства та методики навчання

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

**УКРАЇНА І ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ (1994–2014) ТА МЕТОДИКА
ВИКЛАДАННЯ ТЕМИ В ЗАКЛАДАХ ФАХОВОЇ
ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ**

Спеціальність 032 Історія та археологія

Виконав:

Буянов Андрій Сергійович,
студент 65-21А групи
Навчально-наукового інституту
філології та історії

Науковий керівник:

Олена Анатоліївна Чумаченко,
кандидат історичних наук, доцент

Глухів – 2025 р.

АНОТАЦІЯ

Буянов Андрій Сергійович «Україна і Європейський Союз (1994–2014) та методика викладання теми в закладах фахової передвищої освіти». Кваліфікаційна робота освітнього рівня – магістр, на правах рукопису. Спеціальність – 032 Історія та археологія. Глухів, 2025.

Кваліфікаційна робота присвячена комплексному аналізу історичного розвитку співпраці між Україною та ЄС у 1994–2014 рр., визначенню основних етапів та викликів євроінтеграційного процесу, а також розробці методичних підходів до ефективного викладання цієї теми у закладах фахової передвищої освіти. У дослідженні розглядаються ключові етапи євроінтеграційного процесу, починаючи від підписання Угоди про партнерство і співробітництво в 1994 р. до підписання Угоди про асоціацію в 2014 р. Особлива увага приділяється нормативно-правовим аспектам співпраці, етапам правової адаптації України до стандартів ЄС, а також стратегічному значенню цих змін для розвитку внутрішньої політики та економіки країни.

Процес європейської інтеграції в Україні проаналізовано через призму теоретичних концепцій, таких як неофункціоналізм та ліберальний міжурядовий підхід, а також у контексті європейських ініціатив, зокрема «Східного партнерства». Дослідження також охоплює практичні аспекти інтеграційного процесу, зокрема створення Поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі та впровадження низки структурних реформ у країні.

Однією з важливих складових роботи є розробка методичних підходів до викладання теми євроінтеграції України в закладах фахової передвищої освіти. У роботі представлені пропозиції щодо інтерактивних методів навчання, що поєднують теоретичні знання з практичними навичками, а також аналізу міжнародних відносин у контексті європейської інтеграції.

У кваліфікаційній роботі підкреслено важливість євроінтеграційного процесу для національної безпеки України, її політичного та економічного розвитку, а також створення правових механізмів, які сприяють наближенню країни до європейських стандартів. Здійснений аналіз дає змогу глибше зрозуміти передумови сучасного статусу України як кандидата на вступ до ЄС та розглянути механізми цього процесу, що мають важливе значення для подальшого розвитку зовнішньої політики України.

Ключові слова: *європейська інтеграція, Україна, Європейський Союз, Угода про партнерство і співробітництво, Угода про асоціацію, правова адаптація, «Східне партнерство», методика викладання, зовнішня політика.*

ANNOTATION

Buyanov Andrii Serhiiiovych *Ukraine and the European Union (1994–2014) and the Methodology of Teaching the Topic in Institutions of Professional Pre-Higher Education. Qualification thesis for the educational degree of Master, manuscript rights. Specialty – 032 History and Archaeology. Hlukhiv, 2025.*

The qualification thesis is devoted to a comprehensive analysis of the historical development of cooperation between Ukraine and the European Union in 1994–2014, the identification of the main stages and challenges of the European integration process, as well as the development of methodological approaches to the effective teaching of this topic in institutions of professional pre-higher education. The study examines the key stages of the European integration process, from the signing of the Partnership and Cooperation Agreement in 1994 to the signing of the Association Agreement in 2014. Particular attention is paid to the legal and regulatory aspects of cooperation, the stages of Ukraine's legal adaptation to EU standards, as well as the strategic significance of these changes for the development of the country's domestic policy and economy.

The process of European integration in Ukraine is analyzed through the prism of theoretical concepts such as neofunctionalism and the liberal intergovernmental approach, as well as in the context of European initiatives, in particular the Eastern Partnership. The study also covers practical aspects of the integration process, including the establishment of the Deep and Comprehensive Free Trade Area and the implementation of a number of structural reforms in the country.

One of the important components of the thesis is the development of methodological approaches to teaching the topic of Ukraine's European integration in institutions of professional pre-higher education. The paper presents proposals for interactive teaching methods that combine theoretical knowledge

with practical skills, as well as the analysis of international relations in the context of European integration.

The qualification thesis emphasizes the importance of the European integration process for Ukraine's national security, its political and economic development, and the creation of legal mechanisms that contribute to bringing the country closer to European standards. The analysis carried out makes it possible to gain a deeper understanding of the prerequisites for Ukraine's current status as a candidate for EU membership and to consider the mechanisms of this process, which are of significant importance for the further development of Ukraine's foreign policy.

Keywords: *European integration, Ukraine, European Union, Partnership and Cooperation Agreement, Association Agreement, legal adaptation, Eastern Partnership, teaching methodology, foreign policy.*

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ.....	11
1.1. Аналіз поняття «євроінтеграція».....	11
1.2. Нормативно-правові основи співпраці Україна–ЄС.....	18
РОЗДІЛ 2. ЕТАПИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ (1994–2014).....	29
2.1. Початок співпраці: Угода про партнерство і співробітництво.....	29
2.2. Участь України в Європейській політиці сусідства.....	34
2.3. Роль «Східного партнерства» в інтеграції.....	38
2.4. Укладення Угоди про асоціацію: досягнення та перешкоди.....	43
РОЗДІЛ 3. ДИДАКТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ У ЗАКЛАДАХ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ.....	46
3.1. Теоретичні та методичні засади викладання теми «Україна–ЄС (1994–2014)» у закладах фахової передвищої освіти.....	46
3.2. Практичне забезпечення та інновації у викладанні теми «Україна–ЄС (1994–2014)» у закладах фахової передвищої освіти.....	53
ВИСНОВКИ.....	58
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	65
ДОДАТКИ.....	72

ВСТУП

Актуальність. Актуальність дослідження за предметною спеціальністю 032 Історія та археологія передбачає визначення важливості розв'язання проблеми для історичної галузі.

Упродовж останніх трьох десятиліть одним із ключових напрямів зовнішньої політики України є процес європейської інтеграції держави. Вибір європейського шляху розвитку визначив стратегічний курс України на зміцнення верховенства права, розвиток ринкової економіки та поступовий вступ до політичного, правового та економічного простору Європейського Союзу (далі – ЄС).

Період 1994–2014 рр. охоплює етапи формування договірно-правової бази співпраці між Україною та ЄС: від підписання Угоди про партнерство і співробітництво (1994) до підписання Угоди про асоціацію (2014). У цей час відбулися важливі трансформації як у внутрішньополітичному житті України, так і в ЄС, що обумовлює необхідність комплексного аналізу цих процесів.

Обрана тема є актуальною у зв'язку з подальшим курсом України на європейську інтеграцію та питання національної безпеки в умовах повномасштабної агресії російської федерації. Аналіз етапів та викликів періоду 1994–2014 рр. дозволяє краще зрозуміти передумови сучасного статусу України як країни-кандидата на вступ до ЄС (з 2022 р.).

Об'єкт дослідження – євроінтеграційний процес України та особливості його відображення у фаховій підготовці здобувачів передвищої освіти.

Предметом дослідження є співпраця між Україною і ЄС (1994–2014) та методика викладання теми в закладах фахової передвищої освіти.

Мета дослідження полягає в здійсненні комплексного аналізу історичного розвитку співпраці між Україною та ЄС у 1994–2014 рр., визначенні основних етапів та викликів євроінтеграційного процесу, а також

у розробці методичних підходів до ефективного викладання цієї теми у закладах фахової передвищої освіти.

Для реалізації мети визначено такі завдання:

- 1) проаналізувати поняття «євроінтеграція» та нормативно-правові основи співпраці України та ЄС (1994–2014);
- 2) проаналізувати етапи євроінтеграції України (1994–2014);
- 3) розробити методичні підходи до викладання теми у закладах фахової передвищої освіти.

Хронологічні межі дослідження: 1994 – 2014 рр. Нижня межа пов'язана із роком підписання Угоди про партнерство і співробітництво, верхня – з підписанням Угоди про асоціацію.

Територіальні межі дослідження окреслені межами України та ЄС.

Джерельна та історіографічна база дослідження.

Джерельна база дослідження включає офіційні документи, законодавчі акти, угоди, протоколи та інші нормативно-правові акти, що відображають процес європейської інтеграції України в період 1994–2014 рр. Серед основних джерел виділяємо: Угода про партнерство і співробітництво (1994), План дій «Україна – ЄС» (2005), Угода про асоціацію (2014); законодавчі акти України: «Загальнодержавна програма адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» (2004).

Історіографічна база дослідження охоплює наукові праці, статті, монографії та дослідження, присвячені європейській інтеграції України, процесам правової адаптації та модернізації внутрішніх інститутів у контексті наближення до стандартів ЄС.

Методи дослідження:

- 1) порівняльний метод – дозволяє порівняти процес євроінтеграції України з іншими країнами Східної Європи, які вже пройшли шлях інтеграції до ЄС, зокрема Польщею, Чехією та Угорщиною;

2) документальний аналіз – вивчення офіційних документів, законодавчих актів, угод та протоколів, що регулюють процеси співпраці між Україною та ЄС. Цей метод дозволяє розглянути нормативно-правові аспекти інтеграційного процесу та визначити їх значення для розвитку внутрішніх інститутів України.

Ці методи в сукупності дозволяють забезпечити комплексний підхід до дослідження євроінтеграційного процесу України, забезпечивши як теоретичну, так і практичну основу для аналізу та викладання цієї теми у закладах фахової передвищої освіти.

Практичне значення кваліфікаційної роботи. Сформульовані основні тези та висновки можуть бути використані для складання текстів лекцій, присвячені ключовим напрямкам зовнішньої політики України – процесу європейської інтеграції держави, а також при написанні підручників з історії України, що містять узагальнену інформацію про цей період. Ці матеріали можуть також бути корисними при розробці спеціальних курсів з ретельним вивченням, використанні в навчальній практиці, проведенні занять з історії України у закладах фахової передвищої освіти.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дослідження апробовано під час всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні питання дослідження історичної науки й викладання предметів громадянської та історичної освітньої галузі в умовах реформування», яка відбулася 25 листопада 2025 р. у м. Глухів.

Публікації. Результати дослідження висвітлено у двох публікаціях:

Буянов Андрій. Меморандум від 20 грудня 1995 р. – міжнародний документ у секторальному співробітництві України та ЄС. *Студентські історичні студії*: зб. наукових праць здобувачів вищої освіти. Випуск 11. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка. 2025. С. 11-15.

Буянов Андрій. ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ПРИ ВИВЧЕННІ ПРОЦЕСІВ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

У ЗАКЛАДАХ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ. *Актуальні питання дослідження історичної науки й викладання предметів громадянської та історичної освітньої галузі в умовах реформування: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (25 листопада 2025 р., м. Глухів) / за заг. ред. Чумаченко О. А. Глухів, 2025. 228 с. : іл. С. 162-164.*

Структура. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і літератури, додатку. Загальний обсяг роботи складає 77 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ

1.1. Аналіз поняття «євроінтеграція»

В умовах глобалізації та трансформації системи міжнародних відносин феномен європейської інтеграції виступає одним із найбільш складних та динамічних процесів сучасності. Розуміння сутності цього поняття вимагає комплексного підходу, що поєднує політологічний, економічний, правовий та історичний виміри. Європейська інтеграція є безперервним процесом, що еволюціонує від простих форм економічної співпраці до створення наднаціональних політичних інституцій [36, с. 173].

Термін «інтеграція» походить від латинського *integratio* (відновлення, поповнення) та *integer* (цілий, суцільний). У загальнонауковому розумінні інтеграція означає процес об'єднання різнорідних елементів у єдине ціле, що супроводжується виникненням нових системних якостей, не притаманних окремим елементам [28].

У контексті ЄС поняття «європейська інтеграція» набуває специфічного змісту. Karl Deutsch, один із засновників теорії політичної інтеграції, визначав її через концепцію «безпекової спільноти», де інтеграція – досягнення такого рівня почуття спільноти, інституцій та практик, який гарантує мирні зміни [15].

Представники школи міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка – Валерій Копійка та Тетяна Шинкаренко розглядали європейську інтеграцію як комплексний політико-правовий та економічний процес. За їхніми дослідженнями європейська інтеграція – процес добровільного, рівноправного об'єднання держав, який ґрунтується на спільності інтересів, цінностей та цілей, і передбачає створення спільних інститутів, яким делегується частина

національного суверенітету для прийняття рішень, обов'язкових для виконання всіма державами-членами [32, с. 7].

Ігор Грицяк, фахівець у галузі державного управління, досліджував інтеграцію через призму управління та інституційної спроможності. Він розглянув європейська інтеграція як не лише зовнішньополітичний курс, а внутрішню трансформацію системи державного управління, що полягає у впровадженні європейських стандартів адміністрування та наближенні національного законодавства до права ЄС [21].

Важливо зазначити, що в академічному дискурсі розрізняють два вектори інтеграції: поглиблення (посилення зв'язків між існуючими членами, передача більшої кількості повноважень на наднаціональний рівень), розширення (географічне збільшення ЄС шляхом прийняття нових членів) [23, с. 113].

Для детального аналізу поняття та розуміння рушійних сил цього процесу доцільно звернутися до класичних теорій. Одним із найстаріших підходів є федералізм. Його представник Jean Monnet, розглядав європейську інтеграцію як шлях до створення «Сполучених штатів Європи». Основна ідея полягала в тому, що національні держави вичерпали свій потенціал забезпечення миру та добробуту, тому необхідне створення наднаціональної конституційної структури. Сутність федералізму як ідейного напрямку визначає бачення його призначення в умовах європейської інтеграції. Йдеться про створення стабільної структури та системи співпраці між державами, що базується на взаємній користі й відповідальності, водночас забезпечуючи певний рівень автономії для кожного члена об'єднання [23, с. 70].

Однією з найвпливовіших теорій є неофункціоналізм, розроблена Ernst Haas у праці «The uniting of Europe: political, social, and economic forces, 1950–1957». Він ввів поняття «ефекту переливання». Прогрес інтеграції можна розглядати через три складові: «технічний/функціональний перелив» – це процес, при якому співпраця в одній галузі зумовлює

необхідність подальшої інтеграції в іншій; «політичний перелив» – зміна в очікуваннях і діях громадськості через нові політичні ініціативи на європейському рівні; «географічний перелив» – вплив ЄС на країни, що не є його членами, наприклад, через прагнення до інтеграції як способу наближення до стандартів економічно розвинених держав-членів ЄС. Отож, суть концепції полягала в тому, що інтеграція в одній вузькій сфері (наприклад, вугілля та сталь) неминуче створює функціональний тиск для інтеграції в суміжних секторах (транспорт, енергетика, ринок праці), що зрештою призводить до політичної інтеграції. У своїй роботі Ernst Haas потрактував політичну інтеграцію як процес, за якого політичні актори в кількох різних національних середовищах переконуються перенести свої лояльності, очікування та політичну діяльність до нового центру, чий інституції володіють або вимагають юрисдикції над існуючими національними державами [16].

Метою євроінтеграції в рамках теорії неофункціоналізму є формування такої системи взаємодії та зв'язків між учасниками інтеграційного процесу, яка б сприяла поступовому розширенню географічних та інституційних меж інтеграції. Це включає поглиблення співпраці в різних сферах, що дозволить ефективніше вирішувати спільні проблеми та зростати як єдиний блок. Крім того, ця система повинна забезпечити інтеграцію нових еліт, наділяючи їх відповідальністю за прийняті рішення і наслідки інтеграційних кроків, а також за досягнення ефективних результатів у процесі інтеграції.

Andrew Moravcsik, автор праці «The Choice for Europe: social purpose and state power from Messina to Maastricht», критикував неофункціоналізм, стверджуючи, що ключовими акторами залишаються національні держави. Він вважав, що інтеграція відбувається не автоматично через «spillover», а в результаті раціонального вибору урядів, які торгуються між собою для захисту своїх національних економічних інтересів. У своїй праці автор вказував, що ЄС – успішний міжнародний режим, який знижує транзакційні

витрати, але не замінює державу-націю. Отож, в основі запропонованої Andrew Moravcsik теорії ліберального міжурядового був процес європейської інтеграції як «дворівнева гра», де взаємодія між урядами держав-членів відбувається на двох рівнях: на рівні національних інтересів та на рівні спільних цілей ЄС. Він зробив висновок, що основним фактором інтеграційного процесу є політична та економічна конвергенція трьох ключових і потужних держав – Німеччини, Франції та Великої Британії. Саме реалізація національних інтересів цих країн, які мають найбільший вплив у ЄС, є визначальним чинником розвитку європейської інтеграції. Однак, автор також підкреслює, що формування спільних інтересів серед держав-членів ЄС має бути пріоритетним, аніж зміцнення ролі наднаціональних інститутів, і що внутрішньополітичні процеси кожної окремої держави повинні стояти на першому плані у визначенні цих інтересів [25, с. 18–25].

Серед теорій, які дозволяють здійснити змістовну інтерпретацію цілей європейської інтеграції, варто виділити концепцію «гнучкої євроінтеграції» та її похідні (Herbert Ernst Karl Frahm, Ralf Gustav Dahrendorf, John Major, Leonard Clemence Tindemans), концепції «Європи концентричних кіл» та «змінної геометрії» (Edouard Balladur, , Jacques Delors, Alain Juppe, Jacques Rene Chirac), концепцію «Великої Європи» (Michael Emerso, Francisco Javier Solana), а також концепцію «європейської конфедерації» (François Mitterrand) та інші. До складу «гнучкої євроінтеграції» входять також концепції «Європи різних швидкостей» та «Європи à la carte» («Європа на свій розсуд») [22, с. 104–109].

Гнучка інтеграція базується на динамічних внутрішніх і зовнішніх аспектах, які взаємопов'язані з такими поняттями, як право, свобода, воля, вибір, спроможність і можливості. Концепція «Європи різних швидкостей» стала основою для сучасного сценарію євроінтеграції, який включає «консолідацію ЄС». Це передбачає оптимізацію існуючих процесів та повноважень, зокрема в напрямі подолання криз і запобігання їх

виникненню. Однак, час не тільки виявив слабкі місця в об'єднаній Європі, а й показав, що різні швидкості – це не лише питання нових членів ЄС, які лише досягли відповідності критеріям вступу, але й стосується «старої» Європи, котра потребує модернізації та переосмислення своїх цілей і місця в інтеграційному процесі.

Інший підхід до євроінтеграції представлений концепціями «Європи змінної геометрії» та «сходінкової інтеграції», запропонованими Jacques Delors та Edouard Balladur наприкінці 80-х років ХХ століття. Зокрема, Edouard Balladur описував Європейський Союз як організацію, що знаходиться в постійній зміні, де національні інтереси та наднаціональні інститути не завжди знаходять стабільний баланс. Виходячи з цього, він пропонував перегрупувати держави за кількома критеріями: а) політичними та правовими інтересами всіх членів; б) рівнем соціально-економічного розвитку, визначаючи менш розвинені країни; в) факторами співробітництва і взаємодії між сусідніми державами. Edouard Balladur підкреслював необхідність формування різних зон співпраці навколо централізованого «ядра» Європейського Союзу, причому рівень інтеграції цих зон має поступово знижуватися. Це дозволяє досягти гнучкішої та адаптованої до різних реалій інтеграційної моделі, де країни можуть обирати рівень залученості відповідно до своїх можливостей та інтересів.

Основною ідеєю концепції «Велика Європа» є підкреслення важливості європейської ідентичності та створення спільного культурного простору, який має розширюватися через процес європеїзації, при цьому не обмежуючись тільки Європейським континентом. Європеїзація в цьому контексті виступає як альтернатива традиційній євроінтеграції: якщо мета євроінтеграції полягає в приєднанні до ЄС, то європеїзація зосереджена на здійсненні політичних, економічних і соціальних реформ.

Поняття «Велика Європа» було введене в науковий обіг на початку ХХІ ст. англійським вченим Michael Emerson, який розглядав його як об'єднання всіх країн Європи та Азії, що входять до євразійського

суперконтиненту. Він вважав, що ці країни мають спільні стратегічні інтереси у питаннях безпеки, політичних ідеологій, соціально-економічних викликів і культурних цінностей [20,с. 34–39].

Доцільно зазначити про економічну складову що є фундаментом європейської інтеграції. Класифікація етапів економічної інтеграції була запропонована Bela Balassa. У праці «The Theory of Economic Integration» виділено п'ять послідовних стадій, які сьогодні є основою для розуміння інтеграційних процесів: скасування тарифів між країнами-членами; єдиний зовнішній тариф щодо третіх країн; вільний рух товарів, послуг, капіталу та робочої сили; гармонізація економічної політики; уніфікація політик та створення наднаціонального органу влади [14].

Прагнення України до поглиблення взаємодії з європейською спільнотою має тривалу історію та ґрунтується на послідовному утвердженні демократичних цінностей, верховенства права та поваги до прав людини та громадянина. Європейський вибір став не лише політичною декларацією, а й ключовим орієнтиром державної політики, спрямованої на забезпечення стабільності, безпеки та сталого розвитку країни. Відтак на законодавчому рівні було чітко визначено стратегічний напрям зовнішньої та внутрішньої політики України – інтеграцію до європейського політичного, економічного та безпекового простору.

Відповідно до пункту 3 Частини 3 Статті 3 Закону України «Про національну безпеку України», європейська інтеграція розглядається як стратегічний курс держави [6].

Відповідно до Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору)» було переведено поняття європейської інтеграції з площини зовнішньополітичних декларацій у площину конституційного імперативу [2].

Отже, європейська інтеграція – ключовий процес у сучасних міжнародних відносинах, є багатовимірним і складним феноменом, що охоплює широкий спектр політичних, економічних, правових та культурних аспектів. В умовах глобалізації і швидких трансформацій міжнародної системи, цей процес став важливим елементом не лише для Європи, але й для всього світу, адже він визначає нові моделі співпраці між державами та організаціями на міжнародній арені. Європейська інтеграція розглядається як безперервний еволюційний процес, що почався з економічної співпраці і поступово переріс у формування наднаціональних політичних інститутів, котрі визначають стратегію і політику ЄС. Одним із основних підходів до розуміння інтеграції є теорія неофункціоналізму Ernst Haas. У ній стверджується, що інтеграція в одній сфері призводить до необхідності подальшої інтеграції в інших, що створює тиск для політичних та економічних перетворень у країнах-учасниках. Разом з тим, варто зазначити, що для успіху європейської інтеграції, на думку представників ліберального міжурядового підходу, важливо зберігати баланс між національними інтересами держав та спільними цілями, до яких прагне ЄС.

Процес європейської інтеграції є не лише економічним, а й культурним та соціальним. Концепція «Великої Європи», запропонована Michael Emerson, підкреслює важливість створення спільного культурного простору, який може охопити не лише Європу, а й частину Азії в рамках євразійського континенту. Таким чином, європеїзація, яка є важливою частиною цього процесу, передбачає не лише інтеграцію в рамках ЄС, але й реалізацію політичних, економічних і соціальних реформ на рівні держав, що не є членами ЄС. Це дозволяє розглядати європейську інтеграцію як процес, що виходить за межі географії і включає в себе більш глобальне взаємопереплетення інтересів і цінностей.

Інтеграція не є лише політичною декларацією, а стає основою стратегічного курсу країни. Для України цей процес є особливо важливим, оскільки європейська інтеграція визначена в якості стратегічного напрямку

національної безпеки, а також зафіксована на конституційному рівні. Становлення повноправним членом ЄС є одним з ключових етапів, що дозволить Україні стати частиною європейського політичного, економічного та безпекового простору. Водночас цей процес передбачає не лише взаємодію з іншими країнами, але й модернізацію внутрішніх інститутів та законодавства, що дозволяє адаптувати національні норми до європейських стандартів.

Європейська інтеграція вимагає комплексного підходу, який поєднує економічні, політичні та соціальні складові, а також вимагає створення механізмів співпраці, які будуть відповідати сучасним викликам і можливостям. Важливим є також процес поглиблення інтеграції в межах самого ЄС, що передбачає не лише розширення географічних меж, але й посилення зв'язків між існуючими державами-членами. Таким чином, процес інтеграції Європи не є завершеним і продовжуватиме змінюватися у відповідь на нові глобальні виклики.

1.2. Нормативно-правові основи співпраці Україна – ЄС

Становлення та розвиток нормативно-правової бази співробітництва між Україною та Європейським Союзом у період з 1994 р. по 2014 р. являє собою складний еволюційний процес, який характеризується поступовою трансформацією двосторонніх відносин від декларативних намірів про співпрацю до створення юридично зобов'язуючого механізму політичної асоціації та економічної інтеграції.

Історико-правовий аналіз цього двадцятирічного періоду дозволяє виокремити ключові етапи формування договірної бази, що стала фундаментом для сучасного євроінтеграційного курсу держави. Фундаментальним документом, що заклав первинну правову основу двосторонніх взаємин, стала Угода про партнерство і співробітництво між

Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами, підписана 14 червня 1994 р. в Люксембурзі. Цей міжнародно-правовий акт став першою угодою такого типу, укладеною ЄС з країною колишнього Радянського Союзу. З точки зору міжнародного права, Угода фіксувала статус України як держави з перехідною економікою та визначала правові рамки співпраці у широкому спектрі сфер – від політичного діалогу до торгівлі, інвестицій та культурного обміну, проте вона не містила чіткої перспективи членства в ЄС, обмежуючись формулюваннями про зближення позицій та підтримку демократичних перетворень [13].

Угода про партнерство і співробітництво відноситься до категорії «змішаних угод», що є типовими для Європейських співтовариств. Це двосторонні договори, укладені між Співтовариством та однією або кількома державами-членами з одного боку, і третіми країнами з іншого. Такий тип угод широко використовується в рамках ЄС, оскільки в ньому поєднуються компетенції як самого Співтовариства, так і держав-членів. Це означає, що частина умов угоди регулюється повноваженнями Співтовариства, а інша – залишаються в компетенції національних урядів.

Згідно з рішенням Суду ЄС, укладання колективної угоди для всіх держав-членів може бути складним, оскільки це потребує розподілу угоди на окремі частини для кожної країни. Тому змішані угоди повинні спочатку бути ратифіковані усіма державами-членами, а після цього отримати затвердження від самого Співтовариства. Це ставить Угоду в контекст чотирьох різних правових систем: міжнародного публічного права, права Європейських співтовариств, національного права кожної держави-члена ЄС та права України. Міжнародні угоди, укладені Співтовариством, є обов'язковими для інституцій ЄС і для держав-членів. Вони складають невід'ємну частину правової системи ЄС. Однак щоб правильно застосувати змішану угоду, важливо чітко визначити, які її положення підпадають під компетенцію ЄС. Це здійснюється відповідно до принципу «паралелізму», сформульованого Судом Співтовариств у 1970-х роках. Згідно з цим

принципом, Співтовариство має право укладати міжнародні договори у будь-яких сферах, що входять до його компетенції, навіть якщо в установчому договорі не зазначено таке право. Тому правоздатність ЄС укладати міжнародні угоди розширюється одночасно з розвитком його внутрішньої компетенції. Процес виділення відповідних положень змішаної угоди, що стосуються правової компетенції Співтовариства, включає детальний аналіз предмета угоди. Це допомагає визначити, які статті Договору про Європейське співтовариство і нормативно-правові акти ЄС регулюють певні частини угоди. Деякі положення можуть входити до компетенції ЄС на підставі так званих «домислюваних повноважень», передбачених статтею 308 Європейського співтовариства. Однак остаточне вирішення цього питання може залежати від специфічних умов угоди, і для цього може бути необхідне судове рішення, що підтверджує, які саме частини змішаної угоди є обов'язковими для Співтовариства. Щодо статусу змішаних угод в ієрархії джерел права ЄС, то міжнародні договори Співтовариства мають перевагу перед вторинним правом (актами ЄС). У разі суперечностей між міжнародною угодою та внутрішніми актами ЄС, Суд Співтовариств підкреслює важливість узгодження вторинного законодавства з міжнародними угодами, щоб уникнути порушення принципу верховенства міжнародних угод. Проте, міжнародні угоди мають меншу юридичну силу порівняно з первинним правом ЄС, особливо з Європейським співтовариством. У випадку конфлікту між міжнародними договорами і загальними принципами права ЄС, судова практика віддає перевагу загальним принципам права, хоча це питання, як правило, не розглядається широко і має теоретичний характер. Основні характеристики Угоди як джерела права Співтовариства визначаються її статусом змішаної угоди. Тільки ті положення цієї угоди, що стосуються компетенції ЄС, стають частиною правової системи Співтовариства. Права, надані цими нормами, можуть бути захищені в судовому порядку, але наразі ймовірність прямої дії таких норм є дуже низькою [43, с. 198–207].

Варто зазначити, що набуття чинності Угодою про партнерство і співробітництво 1 березня 1998 р. стало каталізатором для формування національної інституційно-правової системи європейської інтеграції. На виконання положень Угоди були створені двосторонні органи – Рада з питань співробітництва, Комітет з питань співробітництва та Парламентський комітет співробітництва, діяльність яких регламентувалася нормами міжнародного права та внутрішніми процедурними актами. Саме в цей період в українському правовому полі починає кристалізуватися поняття «адаптація законодавства», яке згодом стало наріжним каменем євроінтеграційного процесу. Ключовим нормативним актом, який перевів політичні декларації у площину конкретної законотворчої роботи, став Закон України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу», затверджений 18 березня 2004 р. Відповідно до Розділу I метою адаптації законодавства України до законодавства ЄС є досягнення відповідності правової системи України *acquis communautaire* з урахуванням критеріїв, що висуваються ЄС до держав, які мають намір вступити до нього [3]. Затвердження цього закону стало свідченням переходу від етапу ознайомлення з європейськими нормами до етапу їх системної імплементації.

Нового імпульсу нормативно-правовим відносинам надав запуск Європейської політики сусідства та схвалення Радою з питань співробітництва між Україною і ЄС Плану дій «Україна – ЄС» 21 лютого 2005 р. [1]. Хоча План дій формально належав до інструментів «м'якого права», його вплив на правову систему України був визначальним у період з 2005 р. по 2008 р. Документ передбачав конкретний перелік реформ, необхідних для поглиблення співпраці, фактично готуючи ґрунт для майбутньої посиленої угоди. Цей процес передбачав поглиблення та розширення співпраці між Україною та ЄС у ключових напрямках. Формат і зміст нового базового договору між Україною та ЄС безпосередньо залежать від того, наскільки успішно Україна виконає План дій Україна–

ЄС. Важливим аспектом цього періоду став початок переговорного процесу щодо укладення нової базової угоди, який стартував у 2007 р. Було проведено шість раундів переговорів, під час яких сторонам вдалося погодити значну частину тексту майбутньої угоди. Переговори велися за кількома основними напрямками: «Політичний діалог і реформи, а також співпраця в галузі зовнішньої та безпекової політики», «Юстиція, свобода та безпека», «Секторальне співробітництво». Ще до завершення процедури вступу України до Світової організації торгівлі були розпочаті офіційні переговори щодо створення «Поглибленої зони вільної торгівлі». Діалог між Україною та ЄС активно розвивався через щорічні зустрічі на рівні Самміту Україна–ЄС за участю Президента України, Ради з питань співробітництва за участю Прем'єр-міністра України, а також через Комітет з питань співробітництва, Комітет парламентського співробітництва і регулярні консультації Україна – Трійка ЄС, включаючи постійні експертні консультації. Таким чином, європейська інтеграція залишалася головним та незмінним пріоритетом зовнішньої політики України. У своєму Посланні до Верховної Ради України в червні 2002 року Президент визначив європейську інтеграцію як центральний елемент стратегії економічного та соціального розвитку України на наступне десятиліття [33,с. 198–202].

У березні 2008 р., після спільної оцінки виконання Плану дій, було ухвалено рішення продовжити його дію до весни 2009 р. У цей період також були затверджені пріоритети реформ, серед яких виділялися підвищення ефективності та стабільності політичних інститутів, що забезпечують демократію і верховенство права, а також продовження співпраці в сфері регіональної безпеки та інтеграції європейських політичних цінностей в Україні. Для підготовки до Угоди про асоціацію, 16 червня 2009 р., на засіданні Ради з питань співробітництва між Україною та ЄС було прийнято Порядок денний асоціації. Для здійснення щорічного моніторингу та перегляду цього документа було створено Спільний комітет старших

посадових осіб. Однією з основних складових цієї угоди було визначено створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС.

Переговори щодо зони вільної торгівлі між Україною та ЄС розпочались 18 лютого 2008 р. У травні того ж року Україна вступила до Світової організації торгівлі, що стало виконанням однієї з головних вимог ЄС для розвитку торговельно-економічних відносин. Дипломатичні зусилля з підготовки угоди охоплювали низку напрямків, серед яких торгівля товарами, тарифні пропозиції, технічні бар'єри в торгівлі, інструменти захисту торговельних відносин, санітарні та фітосанітарні заходи, митне співробітництво, правила походження товарів, енергетичні відносини, послуги, інвестиції, рух капіталів та фінансові платежі, права інтелектуальної власності, антимонопольна політика, державні закупівлі, сталий розвиток, прозорість та урегулювання спорів. Найскладнішими питаннями на переговорах стали доступ українських товарів на спільний аграрний ринок ЄС, послуги, а також свобода ведення підприємницької діяльності.

Одним із важливих аспектів співробітництва між Україною та ЄС є взаємодія в сфері юстиції, свободи та безпеки, що обумовлено спільним кордоном між країнами. Основні напрями співпраці в цій сфері включають міграцію, охорону кордонів, візову підтримку, боротьбу з організованою злочинністю, тероризмом, відмиванням грошей, торгівлею людьми, наркотиками та іншими видами злочинної діяльності. У 2008 р. набрала чинності угода про реадмісію між Україною та ЄС, згідно з якою Україна взяла на себе зобов'язання приймати нелегальних мігрантів, які потрапили на територію ЄС через її кордони. В обмін на це ЄС спростив візовий режим для громадян України, запровадивши безвізовий режим для громадян країн ЄС у травні 2005 р., а також спростивши отримання віз для бізнесменів, водіїв міжнародних перевезень, журналістів, учасників наукових, освітніх і культурних заходів. Додатково був введений режим надання

довгострокових багаторазових віз та безкоштовних віз для дипломатів та інвалідів.

Правові основи енергетичної співпраці між Україною та ЄС були закладені Меморандумом про взаєморозуміння в енергетичній галузі, підписаним 1 грудня 2005 р. Цей документ передбачав співпрацю в таких сферах, як ядерна безпека, інтеграція ринків електроенергії та газу, забезпечення безпеки енергопостачання та транзиту вуглеводнів, охорона довкілля в вугільній галузі, енергоефективність. Україна підписала Енергетичну хартію Європи у 1997 р., а в серпні 2010 р. приєдналася до Європейського енергетичного співтовариства.

1 липня 2010 р. Верховна Рада України ухвалила Закон «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики», в якому була зроблена спроба поєднати європейську інтеграцію з розвитком стратегічного партнерства на євразійському просторі. Попри це, основним пріоритетом зовнішньої політики України залишалась інтеграція до європейського політичного, економічного та правового простору з метою подальшого вступу до ЄС. У квітні 2011 р. в Європейському парламенті була створена депутатська група «Друзі України» [34].

Саме в ході цих переговорів, що тривали до 2011 р., відбулася концептуальна зміна правової парадигми відносин: сторони відмовилися від формату «партнерства» на користь «політичної асоціації та економічної інтеграції». Це знайшло своє відображення у рішенні Паризького саміту Україна–ЄС 2008 р., де було юридично зафіксовано намір укласти Угоду про асоціацію.

Окрему увагу в контексті досліджуваного періоду слід приділити нормативно-правовому забезпеченню діалогу щодо візової лібералізації. Початок цього процесу у 2008 р. та надання Україні Плану дій щодо лібералізації візового режиму у 2010 р. вимагали внесення суттєвих змін до законодавства у сферах безпеки документів, міграції, громадського порядку та фундаментальних прав людини. Це стимулювало прийняття низки

законів, що відповідали європейським стандартам, зокрема у сфері захисту персональних даних та боротьби з дискримінацією, ще до підписання самої Угоди про асоціацію. Проте період 2010–2013 рр. характеризувався певною правовою невизначеністю та політичною турбулентністю, коли, попри завершення технічної частини переговорів щодо тексту Угоди про асоціацію та її парафування у 2012 р., процес підписання штучно гальмувався вищим політичним керівництвом держави.

У березні 2012 р. в Брюсселі відбулося часткове підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, яке включало підписання кожної сторінки угоди уповноваженими представниками, за винятком численних положень, що стосуються зони вільної торгівлі. У травні того ж року ЄС висунув Україні додаткові вимоги, зокрема: припинення вибіркового правосуддя, проведення судової реформи, організацію вільних та справедливих парламентських виборів, а також прискорення програми реформ. Невиконання цих умов призвело до зриву саміту Україна-ЄС у грудні 2012 р. Кульмінацією цього історичного етапу стали драматичні події кінця 2013 – початку 2014 рр., що призвели до зміни влади в Україні та розблокування процесу підписання Угоди про асоціацію [18, с. 5]. 28 листопада 2013 р. Президент України Віктор Янукович ухвалив рішення не підписувати Угоду про асоціацію, що викликало масові протестні акції на Майдані Незалежності. Жорстокий розгін протестувальників в ніч на 30 листопада 2013 року став початком Євромайдану, що ознаменував нову етап в історії європейської інтеграції України. У свою чергу, росія негативно відреагувала на ці події. 16 березня 2014 р., використовуючи політичну технологію референдуму, РФ здійснила анексію Криму, а паралельно розпочалася її агресія на Донбасі. 20 березня 2014 р. Прем'єр-міністр України Арсеній Яценюк підписав політичну частину Угоди про асоціацію з ЄС [34].

Підписання політичної частини Угоди 21 березня 2014 р. та її економічної частини 27 червня 2014 р. стало завершенням епохи

«партнерства» і початком нового нормативно-правового етапу [12]. Цей акт не лише замінив попередню Угоду про партнерство і співробітництво 1994 р., але й створив безпрецедентну за обсягом та глибиною правову рамку, яка передбачала створення Поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ПВЗВТ) та зобов'язувала Україну до масштабної гармонізації свого законодавства з правом ЄС. Період 1994–2014 рр. можна охарактеризувати як час формування інституційної пам'яті та накопичення нормативного масиву, що трансформувався з рамкових домовленостей у чітку систему міжнародно-правових зобов'язань, що закріпили європейський вектор розвитку України як безальтернативний.

27 червня 2014 р., в Брюсселі, Президент України Петро Порошенко підписав економічну частину угоди, яка включала також Угоду про зону вільної торгівлі. Після трагедії 17 липня 2014 року, коли на Донеччині був збитий пасажирський літак "Боїнг 777" рейсу МН17, що летів з Нідерландів до Малайзії, ЄС запровадив економічні та частково політичні санкції проти Росії. Оскільки Росія відмовилася виконувати Мінські угоди, санкції були продовжені і в наступні роки [34].

Отже, процес становлення та розвитку нормативно-правової бази співробітництва між Україною та ЄС протягом 1994–2014 рр. являє собою складну еволюцію від початкових декларацій про співпрацю до створення юридично зобов'язуючого механізму, що визначив шлях до політичної асоціації та економічної інтеграції України в європейський простір. Цей період можна розглядати як основний етап формування правової інфраструктури, яка забезпечила реалізацію євроінтеграційного курсу України.

Ключовим документом на самому початку цього процесу стала Угода про партнерство і співробітництво, підписана в 1994 р., що визначила правові рамки співпраці в різних сферах, але водночас не містила чіткої перспективи членства в ЄС. Важливим моментом у подальшому розвитку стало ухвалення «Загальнодержавної програми адаптації законодавства

України до законодавства Європейського Союзу» у 2004 р., що стало відправною точкою для системної імплементації європейських норм у правову систему України. Цей етап характеризувався не тільки зміною інституційних засад, а й створенням правових механізмів, здатних сприяти зближенню України з європейськими стандартами у політичній, економічній та соціальній сферах.

Особливу роль у розвитку двосторонніх відносин зіграв План дій «Україна – ЄС» 2005 р., що став своєрідною дорожньою картою для подальшого поглиблення співпраці. Незважаючи на періодичні політичні коливання та правову невизначеність, що супроводжували ці роки, саме з 2007 р., коли розпочалися офіційні переговори щодо створення Поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі, процес європейської інтеграції набув більш чітких контурів і став невід’ємною частиною зовнішньої політики України.

Найбільш важливим етапом цього процесу стало підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у 2014 р., що означало не лише юридичне закріплення європейського вектору розвитку України, а й перехід від співпраці в рамках «партнерства» до політичної асоціації та глибокої економічної інтеграції. Цей крок відкрив нову правову і політичну фазу, яка передбачала значну гармонізацію законодавства України з *acquis communautaire* ЄС, що вимагає від України здійснення масштабних реформ у різних сферах – від правосуддя і боротьби з корупцією до енергетичної та торговельної політики.

Важливими компонентами співпраці стали також питання юстиції, свободи та безпеки, енергетичної безпеки, а також поступове впровадження візової лібералізації, що вимагало внесення суттєвих змін до українського законодавства. Однак значний вплив на темпи євроінтеграції мала політична турбулентність 2010–2013 рр., що перешкоджала підписанню Угоди, хоча її технічна частина була практично завершена. Масові протести, що почалися на Майдані Незалежності в 2013 р. після рішення

Віктора Януковича відмовитися від підписання Угоди, стали ключовим моментом, який визначив подальший курс країни.

Тим не менш, процес підписання політичної частини Угоди у березні 2014 р. та економічної частини в червні того ж року завершив період «партнерства» і започаткував новий етап у відносинах України з ЄС. Цей етап визначався необхідністю виконання ще більш амбітних зобов'язань щодо економічної інтеграції та адаптації українського законодавства до європейських норм. Зокрема, створення Поглибленої зони вільної торгівлі стало важливою складовою частиною цього процесу, що надавало нові можливості для економічного розвитку України та стимулювало реформування в ключових секторах економіки.

Період з 1994 р. по 2014 р. можна охарактеризувати як етап формування інституційної бази для євроінтеграції, на якому Україна поступово перейшла від загальних декларацій до реальних юридичних зобов'язань. Нормативно-правова база, яка була створена в цей час, стала основою для подальшої інтеграції України в європейський політичний, економічний та правовий простір, і визначила європейський курс держави як стратегічний та безальтернативний.

РОЗДІЛ 2

ЕТАПИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ (1994–2014)

2.1. Початок співпраці: Угода про партнерство і співробітництво

Початок співпраці між Україною та Європейським Співтовариством доцільно розглядати у системі геополітичних трансформацій початку 1990-х років. Після проголошення незалежності 24 серпня 1991 р. та проведення Всеукраїнського референдуму 1 грудня 1991 р., Україна постала перед необхідністю формування власної зовнішньополітичної суб'єктності [7; 46].

Переговори щодо тексту Угоди тривали протягом 1993 р. та на початку 1994 р. Цей процес був складним через відсутність в Україні досвіду ведення перемовин з такими інституціями як ЄС, а також через економічну кризу в самій Україні. У березні 1993 р. відбувся офіційний старт переговорів. Ключовими були питаннями торгівлі сталлю, текстилем та ядерними матеріалами. ЄС прагнув захистити свій ринок антидемпінговими заходами, тоді як Україна вимагала лібералізації доступу.

14 червня 1994 р. у Люксембурзі здійснено урочисте підписання Угоди про партнерство і співробітництво. Підписантами були: від України – Президент Леонід Кравчук, від Європейських Співтовариств – голова Ради ЄС Теодорос Пангалос та член Європейської Комісії Ганс ван ден Брук, від держав-членів – представники 12 країн, що на той час входили до складу ЄС. Це зробило Україну першою країною СНД, яка підписала такий документ з ЄС [8; 13].

Угода про партнерство і співробітництво стала фундаментальним міжнародно-правовим документом. За своєю юридичною природою це була змішана угода, оскільки вона охоплювала сфери компетенції як

наднаціональних органів ЄС (торгівля), так і національних урядів держав-членів (політичний діалог, кримінальна юстиція).

Вона складалася з Преамбули, 10 розділів, 109 статей, Додатків та Протоколу про взаємну адміністративну допомогу в митних справах. Доцільно детальніше розглянути структуру Угоди:

1. Політичний діалог (Розділ II): уперше було інституціоналізовано регулярні зустрічі на найвищому рівні. Мета – зміцнення зв'язків України з ЄС та сприяння конвергенції позицій з міжнародних питань.

2. Торгівля товарами (Розділ III): сторони надали одна одній режим найбільшого сприяння відповідно до принципів Світової організації торгівлі (стаття 10); скасування квотування (з винятками для наступних секторів: вугілля, сталь, текстиль).

3. Положення про підприємницьку діяльність та інвестиції (Розділ IV): гарантії недискримінації для компаній сторін при заснуванні та діяльності на території партнера.

4. Співробітництво у законодавчій сфері (Розділ VI, ст. 51): Україна взяла на себе зобов'язання щодо наближення свого законодавства до права Співтовариства (*acquis communautaire*).

Доцільно зазначити, що Стаття 51 про адаптацію законодавства стала основою внутрішніх реформ в Україні, змушуючи українське право еволюціонувати в бік європейських стандартів ще задовго до отримання статусу кандидата. Угода стала «школою ринкової економіки» для українських експортерів, навчивши їх працювати в умовах конкуренції та антидемпінгових розслідувань.

Стаття 99 роз'яснює, що партнерами України можуть бути або Співтовариство, або його 15 країн-членів, залежно від їхньої компетенції. Наприклад, Співтовариство має повноваження щодо питань, що стосуються торгівлі товарами, але в більшості питань, пов'язаних з правами інтелектуальної власності, ці повноваження належать конкретним країнам-членам.

Початковий період дії Угоди про партнерство і співробітництво складає десять років. Після цього вона автоматично продовжуватиметься кожного року (згідно зі статтею 101), якщо не буде денонсована.

Для уникнення повної «ратифікаційної паузи» у 1995 р. було затверджено Тимчасову Угоду про торгівлю та питання, пов'язані з торгівлею, між Європейським співтовариством, Європейським співтовариством по вугіллю та сталі, Європейським співтовариством по атомній енергії, з одного боку, та Україною, з другого боку [5]. Стаття 109 Угоди про партнерство і співробітництво відсилає до «Тимчасової угоди з питань торгівлі та суміжних питань», яка була укладена до ратифікації цього документу і діяла до її вступу в силу. Тимчасова угода, яка набула чинності 1 лютого 1996 року, охоплювала лише питання торгівлі товарами – ті, що входять до виключної компетенції Співтовариства і не потребують тривалої ратифікаційної процедури серед усіх країн-членів. Зараз значення цієї угоди полягає в тому, що дата 1 лютого 1996 р. визначає початок дії тих статей Угоди про партнерство і співробітництво, що передбачають перехідний період для окремих секторів торгівлі. Наприклад, перехідний період, зазначений у статті 12, стосується торгівлі товарами, де допускається збереження дискримінаційних переваг у торгівлі між Україною та новими незалежними державами (що виникли після розпаду СРСР), а також статті 49, що визначає правила конкуренції. Тому для цих статей, що стосуються торгівлі товарами, початком їхнього набуття чинності є 1 лютого 1996 р. [50].

В українському законодавстві положення Угоди набрали чинності лише 1 березня 1998 р. під назвою «Partnership and Cooperation Agreement between the European Communities and their Member States, of the one part, and the Ukraine, of the other part» [48].

Серед причин «ратифікаційної паузи» доцільно виділити:

1. Процедурну складність: оскільки угода була змішаною, її мали ратифікувати Європарламент, Верховна Рада України та парламенти всіх (на той час 15) країн-членів ЄС.

2. «Ядерний фактор»: ЄС пов'язував ратифікацію з виконанням Україною зобов'язань щодо ядерного роззброєння та приєднання до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї. Лише після підписання Будапештського меморандуму (грудень 1994 р.) цей бар'єр було знято.

3. Торговельні конфлікти, пов'язані із оподаткування імпорту в Україні. Підписання та імплементація Угоди було переходом від пострадянської невизначеності до юридично зобов'язуючого курсу на європейську інтеграцію.

Перше засідання Ради з питань співробітництва відбулося 8-9 червня 1998 р. в Люксембурзі. Під час цього засідання обговорювалися відносини між Україною та ЄС, а також визначалися пріоритети для подальшого співробітництва. Сторони затвердили спільну робочу програму на наступний рік, яка включала сімнадцять основних напрямків співпраці. Серед них – наближення законодавства, вирішення проблем торговельних бар'єрів, можливість створення зони вільної торгівлі, митне співробітництво, ядерна безпека, енергетика, а також транскордонне співробітництво.

У ході засідання Україна підкреслила свою незмінну зацікавленість у прискоренні процесу інтеграції до європейських та євроатлантичних структур. Вона висловила бажання активно долучатися до формування нової європейської архітектури безпеки, включаючи співпрацю з НАТО, ЄС та Організацією з безпеки та співробітництва в Європі. Україна також підкреслила, що прагне розвивати відносини з ЄС на набагато глибшому рівні, ніж це передбачено УПС, і намір укласти угоду «європейського типу» про асоційоване членство в ЄС з метою створення зони вільної торгівлі.

Другий саміт Україна–ЄС відбувся 16 жовтня 1998 р. у Відні, де сторони обговорили потенціал подальшого зближення, закладеного Угодою,

і ключові питання зовнішньої політики, зокрема ті, що стосуються України та її найближчих сусідів. Україна ще раз підтвердила, що її головною метою є членство в ЄС і намір укласти угоду про асоційоване членство.

Зі свого боку, ЄС оголосив про надання Україні додаткової позики у розмірі близько 150 мільйонів євро для покриття дефіциту платіжного балансу. ЄС також зобов'язався продовжувати допомогу Україні в рамках програми TACIS, зосередивши зусилля на підтримці реформ у таких сферах, як організаційні, економічні та енергетичні зміни. Крім того, було домовлено про подальшу допомогу в зміцненні фінансової системи України, зокрема щодо підтримки Національного банку України в його надзорних функціях. Обидві сторони також підтвердили готовність провести консультації щодо ситуації в Україні для визначення, чи дозволяють нинішні умови розпочати переговори щодо створення зони вільної торгівлі, як це зазначено в статті 4 Угоди [50].

Отже, початок співпраці між Україною та ЄС можна розглядати в контексті геополітичних змін, що відбулися в середині 1990-х рр., після проголошення незалежності України. Підписання Угоди про партнерство і співробітництво стало важливим етапом у розвитку відносин між Україною та ЄС, відкриваючи нові можливості для економічної та політичної інтеграції.

Україна стала першою країною СНД, яка уклала подібну угоду з ЄС. Це стало основою для подальшого співробітництва в ряді ключових сфер: торгівлі, законодавства, підприємництва та інвестицій. Зокрема, Угода встановила чіткі рамки для поступового наближення українського законодавства до стандартів ЄС, що сприяло розвитку реформ у країні ще до офіційного набуття статусу кандидата на вступ до ЄС. Важливими аспектами стали також питання торгівлі та підприємницької діяльності, що забезпечили Україні доступ до європейських ринків і зобов'язали її адаптувати своє законодавство до європейських норм. Проте процес ратифікації був не таким простим, як очікувалося, через різноманітні

внутрішні та зовнішні фактори. Серед них важливими були питання ядерного роззброєння та торговельні суперечності. Цей процес супроводжувався значними економічними та політичними труднощами, але в результаті він відкрив шлях до співробітництва з ЄС у сфері безпеки, енергетики та реформування фінансової системи. Підписання та реалізація цієї угоди стало важливим кроком для України на шляху до європейської інтеграції, визначаючи її стратегічний напрямок і основні пріоритети для майбутнього розвитку. Угода про партнерство і співробітництво є важливим юридичним документом, укладання якого поклало основу у формуванні нової зовнішньої політики України та наближенні її до Європейського Союзу.

2.2. Участь України в Європейській політиці сусідства

У 2004 р. відбулося найбільше розширення ЄС: додалося 10 країн, серед яких – Польща, Словаччина, Угорщина. Унаслідок цього Україна отримала безпосередній кордон з Євросоюзом [49].

Європейська політика сусідства була започаткована у 2003 р. та розвивалася протягом 2004 р. з метою уникнення появи нових розмежувальних ліній між розширеним ЄС та його сусідами, а натомість зміцнення процвітання, стабільності та безпеки для всіх. Вона базується на цінностях демократії, верховенства права та поваги до прав людини [47].

Відповідно центральним документом участі України в Європейській політиці сусідства був План дій Україна – ЄС, підписаний 21 лютого 2005 р. Він містив перелік конкретних завдань, які Україна мала виконати [1]. План дій Україна – ЄС охоплював наступні пріоритети: перспектива просування партнерства до значного рівня інтеграції (участь України у внутрішньому ринку та ключових аспектах політики та програм ЄС); збільшена фінансова допомога. Крім того, Європейська Комісія розробила новий Європейський

інструмент сусідства та партнерства, який надаватиме допомогу Україні у сфері транскордонного та міжрегіонального співробітництва. Європейський інвестиційний банк фінансував проекти інвестицій в інфраструктуру; поглиблення торговельних та економічних відносин, включно з передумовами створення Зони вільної торгівлі після вступу України до СОТ. Зазначені завдання співпраці України з сусідами відповідали плану дій в умовах розширення ЄС (відбулося у 2004 та 2007 рр.).

Про розвиток відносин Україна–ЄС свідчить низка зовнішньополітичних кроків, втілених у Європейській політиці сусідства, ініційованій у травні 2004 р. Для реалізації плану на період 2007–2010 рр. було виділено 3,7 млрд. євро на Східну Європу, Південний Кавказ та росію [19].

Згідно з аналізом виконання Плану дій Україна–ЄС за період 2005–2007 рр., проведеним експертами Центру Разумкова в рамках проєкту «Громадський моніторинг Плану дій Україна – ЄС», Україні вдалося досягти певних досягнень у сфері демократизації. Зокрема, 46% респондентів відзначили значний прогрес у забезпеченні свободи ЗМІ, хоча цей показник у грудні становив 55%. 27% респондентів оцінили ситуацію як помірний прогрес. Оцінки щодо забезпечення прав національних меншин також були позитивними: 30% опитаних відзначили значний прогрес, а 31% – помірний. Важливим результатом було досягнення певних успіхів у розвитку громадянського суспільства: 18% респондентів визнали значний прогрес, а 32% – помірний. Дещо оптимістичнішими були оцінки у контексті прав людини та основних свобод, де 13% визнали значний прогрес, а 34% – помірний. Однак боротьба з корупцією, забезпечення незалежності судової влади та зрушення в соціально-економічній сфері отримали більш стримані оцінки [39, с. 132–133].

Однією з програм ЄС, що забезпечувала зовнішню допомогу для розвитку, була програма TACIS. Її діяльність була спрямована на підтримку реформ, сприяння економічному розвитку, пом'якшення соціальних

наслідків перехідного періоду та зміцнення ядерної безпеки. У період з 1996 р. по 2006 р. програма TACIS активно підтримувала інституційні, правові та адміністративні реформи, розвиток приватного сектора та економіки, а також сприяла подоланню соціальних труднощів, пов'язаних з перехідним етапом. Для сприяння утвердженню прав людини та зміцненню ролі громадянського суспільства в просуванні демократичних цінностей в Україні було реалізовано понад 50 проєктів на суму близько 6 мільйонів євро в період з 2001 р. по 2008 р. Значна частина цих ініціатив була спрямована на моніторинг порушень прав людини та поліпшення доступу громадян до правосуддя [39, с. 133–134].

Зовнішня розвиткова допомога надходила в Україну також через проєкти Twinning, які слугували важливими інструментами інституційного зміцнення держави. Вони сприяли впровадженню сучасних елементів державного управління та гармонізації українського законодавства з нормами ЄС. У межах реалізації механізму Twinning було виконано понад дві тисячі проєктів [4].

Основні форми співпраці включали проведення експертних оцінок у відповідних сферах державного управління; надання допомоги у розробленні та перегляді нормативно-правових актів; організацію навчання державних службовців через семінари та тренінги; стажування та навчальні візити українських фахівців до установ держав-членів ЄС; а також проведення конференцій, круглих столів та інших заходів.

У період 2008 р. в Україні механізм Twinning застосовувався у низці ключових напрямів, зокрема для поглиблення співпраці з ЄС, удосконалення конкурентного законодавства, впровадження оновленої системи державного фінансового контролю, підвищення спроможності Національного агентства з акредитації, а також зміцнення регуляторних та правових інструментів державної політики. До кінця 2012 р. в межах програми Twinning в Україні було завершено 21 проєкт із 59 запланованих, що охоплювали широке коло сфер. Серед них – розвиток конкурентної

політики, професійна підготовка державних службовців, модернізація муніципальної інфраструктури, удосконалення регулювання енергетичного ринку, підтримка космічної галузі, запровадження сучасної системи внутрішнього державного фінансового контролю та стимулювання інвестиційної діяльності [38, с. 89].

Разом з тим важливим механізмом зовнішньої підтримки, який Європейська Комісія надала Україні, був інструмент TAIEХ, спрямований на сприяння гармонізації українського законодавства з правом ЄС. Основними отримувачами допомоги в межах цієї програми були органи виконавчої влади. Протягом вересня 2006 – грудня 2008 рр. TAIEХ реалізував для України 86 заходів, що включали експертну та методичну підтримку в таких напрямках, як політика безпеки та юстиції, функціонування внутрішнього ринку, охорона довкілля й енергетика, аграрний сектор та управління державними фінансами. Оцінювання процесу отримання Україною зовнішньої допомоги від Європейської Комісії в межах інструменту TAIEХ демонструє стійке зростання його використання. Україна посіла провідне місце серед держав Європейської політики сусідства за рівнем залучення цього механізму.

У період з 2006 р. по 2012 р. у 362 заходах TAIEХ взяли участь 8151 український державний службовець. 87 заходів були ініційовані Європейською Комісією, а 273 – українською стороною. Тематика заходів охоплювала наступні напрями: фінанси та функціонування внутрішнього ринку (167 заходів); сфера свободи, безпеки та правосуддя (77 заходів); транспорт і охорона довкілля (67 заходів); аграрна політика та безпечність харчових продуктів (51 захід). Зростання кількості проведених заходів і чисельності їх учасників свідчить про підвищення поінформованості українських органів влади щодо можливостей і переваг використання інструменту TAIEХ. Цьому також відповідає зростання кількості заявок: протягом 2006–2012 рр. до Європейської Комісії було подано 601 заявку на проведення заходів у межах цього інструменту [38, с. 90].

Отже, участь України в Європейській політиці сусідства сприяла поступовій інтеграції країни у європейське політичне, економічне та правове середовище. Завдяки Плану дій Україна–ЄС, програмам TACIS, Twinning та TAIEХ, українські інституції отримали підтримку у впровадженні реформ, розвитку громадянського суспільства, забезпеченні прав людини та гармонізації законодавства з нормами ЄС. Загальна динаміка демонструвала зміцнення державних інституцій, підвищення компетенції державних службовців та активізацію зовнішньої співпраці з ЄС.

2.3. Роль «Східного партнерства» в інтеграції

Ідея виокремлення східного вектору Європейської політики сусідства виникла як відповідь на необхідність диференціації країн Східної Європи від країн Середземномор'я.

Офіційний старт ініціативи «Східне партнерство» було розпочато 7 травня 2009 р. під час Установчого саміту в Празі. Ця програма відкрила можливості для модернізації договірно-правової бази відносин ЄС з його східними сусідами. Ключовими механізмами стали заміна попередніх угод про партнерство та співпрацю на Угоди про асоціацію, створення поглиблених та всеосяжних зон вільної торгівлі (ПВЗВТ), а також лібералізація візового режиму. Запуск «Східного партнерства» ознаменував розмежування зовнішньополітичних підходів ЄС до східних та південних сусідів, які раніше регулювалися загальними рамками Європейської політики сусідства. Для України цей крок розглядається як позитивний, оскільки східні сусіди ЄС є європейськими державами з потенційною перспективою членства за умови відповідності Копенгагенським критеріям.

Стратегічний інтерес України полягає в трансформації «Східне партнерство» з інструменту сусідства на підготовчий етап до розширення

ЄС. Реалізація ініціативи базувалася на засадах диференціації, спільної власності та відповідальності, а також на принципі «більше за більше» (рівень підтримки з боку ЄС корелює з прогресом у реформах країни-партнера) [42].

Програма передбачала як двосторонню взаємодію, так і співпрацю на багатосторонньому рівні. Головною метою декларувалося створення передумов для прискореної політичної асоціації та подальшої економічної інтеграції, а також підтримка політичних і соціально-економічних реформ у країнах-партнерах. Це відповідало інтересам стабільності, безпеки та процвітання на континенті. У межах ініціативи виокремлюють три ключові можливості: політичне зближення через підписання Угоди про асоціацію, економічна інтеграція через доступ до ринку ЄС та візова лібералізація. Учасниками ініціативи стали шість держав: Україна, Молдова, Грузія, Азербайджан, Вірменія та Білорусь (участь останньої призупинено з червня 2021 року).

Фундаментом «Східного партнерства» є відданість нормам міжнародного права та цінностям ЄС: демократії, верховенству права, правам людини та ринковій економіці [25]. ЄС зобов'язувалося надавати допомогу у проведенні реформ та підтримувати соціально-економічний розвиток партнерів, враховуючи їхні регіональні особливості [26, с. 17].

Варто зазначити, що «Східне партнерство» виникло як східний вимір Європейської політики сусідства для створення зони стабільності та уникнення нових розділових ліній у Європі. Ініціатива стала відповіддю на більш амбітні євроінтеграційні прагнення східноєвропейських країн порівняно з іншими сусідами ЄС, сприяючи політичному обміну та примиренню [30].

Для України «Східне партнерство» стало новим етапом інтеграції. Впровадження ініціативи спирається на принципи обумовленості

(виконання конкретних завдань для отримання стимулів, таких як безвізовий режим чи фінансова допомога) та диференціації (врахування національних амбіцій та швидкості реформ) [31, с. 38–39]. Останній принцип є критично важливим для України, дозволяючи рухатися до членства в ЄС швидше за інших партнерів, не стаючи заручником інтересів менш амбітних учасників. Спільна відповідальність передбачає паритетність зобов'язань. При цьому для України пріоритетом залишається саме двостороннє співробітництво з Брюсселем. Українська сторона розглядає «Східне партнерство» як партнерство для майбутнього вступу, тоді як ЄС акцентує увагу на діалозі щодо реформ [29, с. 112–117].

Головною метою «Східного партнерства» стало сприяння процесам демократизації у країнах Східної Європи та Південного Кавказу, підтримка їхніх зусиль з модернізації та утвердження верховенства права. Східне партнерство також виконує роль балансу ЄС щодо середземноморського напрямку. Без його створення південний вимір Європейської політики сусідства міг би отримати надмірні преференції, а регіон Східної Європи та Південного Кавказу опинився б під значним фінансовим і політичним впливом Росії.

Інтерес у реалізації ідеї Східного партнерства є взаємним. Розглядаючи окремі країни-партнери, можна зазначити: Азербайджан, володіючи значними запасами нафти та газу, визначає пріоритетом енергетичну співпрацю з ЄС; Вірменія очікує підтримки у врегулюванні конфлікту в Нагірному Карабасі; Грузія прагне інтеграції до ЄС у всіх сферах; Білорусь розглядає участь у Східному партнерстві як можливість посилити незалежність від Росії та залучити європейські інвестиції; Молдова офіційно заявляє про європейську інтеграцію, незважаючи на внутрішньополітичну нестабільність.

В Україні, за словами заступника міністра закордонних справ К. Єлісеєва, «Східне партнерство сприймається як логічне продовження вже розвинених двосторонніх відносин з ЄС». Вибравши європейський

зовнішньополітичний курс, Україна активно веде переговори щодо Угоди про асоціацію, зокрема зону вільної торгівлі, членство в Енергетичній спільноті ЄС та багатостороннє співробітництво для формування європейського простору стабільності та безпеки.

Серед шести країн Східного партнерства Україна перебуває попереду за багатьма напрямками, що надає їй роль пілотного учасника. Насправді Східне партнерство значною мірою запозичило досягнення, раніше здобуті у двосторонніх відносинах України та ЄС. Ідея політичної асоціації та економічної інтеграції, запропонована Україною, стала ключовим терміном у концептуальних документах для всіх шести країн. Концепт угоди про асоціацію, який Україна активно просувала за підтримки європейських партнерів, нині поширюється на інші країни регіону як уже сформований стандарт співпраці [45].

Реалізація основних цілей та завдань Східного партнерства для країн-учасниць призвела до активізації фінансування програм, спрямованих на інтеграцію економік східноєвропейських країн з економікою ЄС, а також наближення їхнього законодавства до стандартів ЄС. Важливими аспектами стали створення економічного союзу серед учасників проекту, співпраця у боротьбі з корупцією, організованою злочинністю та нелегальною міграцією, збільшення мобільності робочої сили та відкриття ринків праці ЄС. Крім того, передбачено посилення енергетичної безпеки, здійснення програм для подолання економічної та соціальної нерівності, реалізацію індивідуальних ініціатив, таких як охорона кордонів, допомога у ліквідації наслідків стихійних лих, підвищення енергетичної ефективності та розвитку відновлюваних джерел енергії. Зокрема, сприяння встановленню тісніших контактів між ЄС та громадянами країн Східного партнерства, що включає такі ініціативи, як проект «Євроконкурс», також є важливим компонентом співпраці, разом з наданням додаткової фінансової допомоги. Східне партнерство передбачає двосторонню та багатосторонню співпрацю. На двосторонньому рівні планується укладення угод про асоціацію між ЄС та

кожною з країн-партнерів, зміст яких залежатиме від конкретних цілей і потенціалу кожної країни. Україна, маючи найбільш позитивну динаміку відносин з ЄС серед пострадянських держав, наголошує на важливості індивідуального підходу та попереджає про ризики зниження рівня співпраці з іншими партнерами. Багатостороння співпраця в межах Східного партнерства буде реалізовуватися через чотири основні тематичні платформи: 1) демократія, ефективне врядування і стабільність; 2) економічна інтеграція та гармонізація з політиками ЄС; 3) енергетична безпека; 4) зміцнення контактів між громадянами [27, с. 113–120].

Отже, «Східне партнерство» стало важливим інструментом Європейської політики сусідства, яке виникло в результаті необхідності диференціації відносин між країнами Східної Європи та Південного Середземномор'я. Започаткована в 2009 р. ініціатива, дозволила країнам Східної Європи, зокрема Україні, поглибити відносини з ЄС через укладення Угод про асоціацію, створення зон вільної торгівлі та лібералізацію візового режиму. Це сприяло модернізації політичних і економічних систем партнерів ЄС та їх наближенню до європейських стандартів.

Особливо важливим є стратегічний інтерес України, яка вважає «Східне партнерство» етапом підготовки до майбутнього членства в ЄС, підкріпленим реформаціями та прогресом у різних сферах. Україна активно просуває ідею політичної асоціації та економічної інтеграції, що знайшло відображення в основних концептуальних документах для всіх учасників ініціативи. Серед інших країн-партнерів, кожна має свої інтереси: від енергетичної співпраці до вирішення конфліктів і реформ в соціально-економічній сфері.

Основним результатом впровадження «Східного партнерства» стало збільшення фінансування програм, що наближають економічні та політичні системи країн партнерів до стандартів ЄС, а також активізація співпраці в таких важливих сферах, як боротьба з корупцією, енергетична безпека,

боротьба з нелегальною міграцією та розвиток інфраструктури. Програма також сприяє розвитку тісніших контактів між громадянами ЄС і країн Східного партнерства, що підвищує взаєморозуміння та співпрацю. Загалом, «Східне партнерство» стало значущим кроком для інтеграції пострадянських країн в європейське співтовариство. «Східне партнерство» для України є важливою частиною шляху до повноправного членства в ЄС.

2.4. Укладення Угоди про асоціацію: досягнення та перешкоди

Початок переговорів між Україною та Європейським Союзом щодо формування нового комплексного договору, який мав замінити Угоду про партнерство і співробітництво 1998 р., ознаменував собою новий етап у розвитку двосторонніх відносин. Формально переговори стартували у березні 2007 р., що засвідчило готовність обох сторін до переходу на більш високий рівень політичної асоціації та економічної інтеграції. Уже в 2008 р. представники Києва і Брюсселя узгодили офіційну назву майбутнього документа – Угода про асоціацію, що визначило стратегічне спрямування подальшої співпраці.

Фінальний, двадцять перший раунд переговорів відбувся 11 листопада 2011 р. у Брюсселі. У ході консультацій було остаточно погоджено текст Угоди, включно з положеннями, що охоплювали політичний діалог, економічне співробітництво, секторальні реформи та перспективи поступової участі України у внутрішньому ринку ЄС. Таким чином, переговорна частина процесу була успішно завершена.

Офіційне підтвердження завершення переговорів пролунало 19 грудня 2011 р. у ході П'ятнадцятого саміту Україна – ЄС, який відбувся в Києві. Ця подія засвідчила готовність сторін перейти до технічних процедур, необхідних для остаточного оформлення Угоди. Уже 30 березня 2012 р. у

Брюсселі глави переговорних делегацій парафували текст документа, що означало завершення його узгодження.

Підписання Угоди про асоціацію відбувалося у два послідовні етапи, що було зумовлено як внутрішньополітичними обставинами в Україні, так і позицією держав-членів ЄС.

Перший етап відбувся 21 березня 2014 р. у Брюсселі та охоплював політичну частину Угоди. Українською стороною разом із представниками ЄС було підписано Преамбулу, статтю 1, розділ I «Загальні принципи», розділ II «Політичний діалог, реформи та політична асоціація» та розділ VII «Інституційні, загальні та прикінцеві положення». Учасники саміту також зауважили, що обов'язок України щодо ратифікації Римського статуту Міжнародного кримінального суду буде виконаний після внесення відповідних змін до Конституції, що відповідає міжнародним зобов'язанням держави.

Другий етап підписання відбувся 27 червня 2014 р. під час засідання Ради ЄС. У присутності керівництва ЄС та глав держав та урядів 28 країн-членів Євросоюзу було підписано економічну частину Угоди, яка охоплювала розділи III «Юстиція, свобода та безпека», IV «Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею», V «Економічне та галузеве співробітництво» та VI «Фінансове співробітництво та боротьба з шахрайством». Цей етап мав ключове значення, адже саме він відкривав шлях до створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі між Україною та ЄС.

Процес ратифікації Угоди став символічним моментом у новітній історії України. 16 вересня 2014 р. Верховна Рада України та Європейський Парламент синхронно здійснили ратифікацію документа, що підкреслило взаємну політичну підтримку та стратегічний характер партнерства. Після передачі ратифікаційних грамот депозитарію Україна завершила всі внутрішньодержавні процедури, що забезпечило повноцінне набрання Угодою юридичної сили [11, 51].

Отже, завершення переговорів щодо Угоди про асоціацію між Україною та ЄС стало важливим етапом у розвитку двосторонніх відносин, що знаменувало перехід на новий рівень політичної асоціації та економічної інтеграції. Підписання документа в 2014 р., а також його ратифікація Верховною Радою України та Європейським Парламентом, підкреслили стратегічне значення цього партнерства для обох сторін. Процес завершення переговорів та підписання Угоди відкрив можливості для поглибленої співпраці в політичній, економічній та соціальній сферах, зокрема створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС. Це стало важливим кроком для України на шляху до європейської інтеграції та реформування національних інституцій відповідно до європейських стандартів.

РОЗДІЛ 3

ДИДАКТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ У ЗАКЛАДАХ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ

3.1. Теоретичні та методичні засади викладання теми «Україна–ЄС (1994–2014)» у закладах фахової передвищої освіти

Викладання теми «Україна–ЄС (1994–2014)» у закладах фахової передвищої освіти (далі – ЗФПО) потребує міцного теоретичного підґрунтя та використання сучасних методичних підходів, що забезпечують формування у здобувачів не лише знань, але й критичного розуміння складних міжнародних процесів, що безпосередньо впливають на їхню майбутню професійну діяльність [9; 35].

Теоретичний фундамент теми будується на між- та трансдисциплінарних засадах, поєднуючи Теорію міжнародних відносин, зокрема школи неореалізму та неолібералізму, що дозволяють аналізувати відносини як зіткнення національних інтересів (наприклад, прагнення України до безпеки та стабільності), так і співпрацю, зумовлену взаємозалежністю та роллю міжнародних інститутів – ЄС. Додатково застосовується конструктивізм, що пояснює, як формувалися та змінювалися спільні цінності й нормативні рамки співпраці, а також як ідея «європейського вибору» стала центральною частиною української ідентичності та зовнішньої політики. Паралельно використовується Теорія європейської інтеграції, зокрема міждержавний підхід, що пояснює динаміку переговорного процесу щодо Угоди про асоціацію як результат компромісів між національними урядами, та Наднаціональний підхід (Неофункціоналізм), що допомагає зрозуміти, як поглиблення співпраці в одних секторах (наприклад, економіка) веде до розширення інтеграції в інших (політика, право). Необхідним елементом є також Теорія

транзитології, що дозволяє оцінити внутрішні перетворення в Україні (демократизація, ринкові реформи) як передумову зближення з ЄС [40].

Відповідно до методики викладання, центральним є професійно-орієнтований підхід, оскільки здобувачі фахової передвищої освіти повинні усвідомлювати, як стандарти ЄС та процеси гармонізації законодавства впливають на їхню конкретну галузь (наприклад, туризм, фінанси, право, інженерія). Викладання має базуватися на принципі історизму та системності, забезпечуючи чітке розуміння хронології ключових подій (від підписання Угоди про партнерство і співробітництво у 1994 р. до Революції Гідності наприкінці 2013 р.) та їхнього взаємозв'язку.

Для стимулювання аналітичних навичок та критичного мислення доцільно використовувати інтерактивні методи навчання. Замість традиційних доцільно слід проводити проблемні лекції, що фокусуються на розкритті «білих плям» або суперечливих моментів у відносинах (наприклад, вплив внутрішньополітичної боротьби в Україні на процес євроінтеграції). На семінарських заняттях ключовим методом є кейс-метод. Він передбачає детальний розбір конкретних документів (текст Угоди про партнерство і співробітництво) або аналіз політичних криз (непідписання Угоди про асоціацію у 2013 р.). Також ефективними є дискусії та рольові ігри/симуляції, де здобувачі можуть взяти на себе ролі делегатів від України чи Єврокомісії. Це дозволить їм відчутти особливості прийняття зовнішньополітичних рішень. Обов'язковим елементом є робота з першоджерелами (тексти Угод, декларації самітів, офіційні звіти ЄС) та статистичними даними, що розвиває навички роботи з автентичною інформацією та запобігає поверховому сприйняттю матеріалу.

Рекомендована література для забезпечення теми повинна включати як класичні навчальні посібники з європейської інтеграції та зовнішньої політики України, так і безпосередні правові акти. Здобувачі мають бути ознайомлені з повним текстом Угоди про партнерство і співробітництво 1994 р., а також з ключовими академічними працями та монографіями

українських та зарубіжних науковців, які аналізували динаміку відносин «Україна–ЄС» у 1994–2014 рр., щоб сформувавши комплексне та багатогранне бачення цієї важливої теми.

Доцільно звернути увагу на специфіку викладання, яка повинна адаптуватися до потреб здобувачів, зважаючи на їхній рівень підготовки, галузь навчання та майбутні професійні орієнтири. Оскільки більшість здобувачів освіти у ЗФПО мають різні фахові напрямки, важливо орієнтуватися на конкретні проблеми та виклики, які виникають у їхніх галузях у контексті європейської інтеграції України.

Одним із найбільш ефективних способів навчання є аналіз реальних ситуацій, що мали місце в українсько-європейських відносинах на різних етапах. Здобувачі повинні не лише ознайомитися з теоретичними аспектами, але й мати можливість побачити, як ці процеси безпосередньо впливали на Україну та її громадян [44, с. 12–14].

Варто розглянути кейс подій 2013 р., коли підписання Угоди про асоціацію було призупинено, що спричинило масштабні протестні рухи в Україні (Революція Гідності). Окрім цього, корисним є детальне вивчення процесу підписання Угоди про асоціацію наприкінці 2014 р. та розуміння, як внутрішні політичні фактори (наприклад, політичні еліти та громадський тиск) впливають на міжнародні договори.

Проблемні ситуації, на зразок затримки реформ або суперечностей у переговорах з ЄС, повинні бути основою для детального обговорення на семінарах та лекціях. Здобувачі повинні вчитися аналізувати такі ситуації з точки зору стратегічного управління, зовнішньої політики та міжнародних відносин.

Важливим елементом викладання є аналіз правових аспектів процесу інтеграції України до ЄС. Здобувачі повинні бути знайомі з основними принципами і стандартами європейського законодавства, а також з тим, як Україна адаптувала своє законодавство до вимог ЄС.

Особливу увагу варто приділити гармонізації законодавства України з європейським, що є важливою складовою Угоди про асоціацію. Це включає вивчення нормативних актів, які були прийняті в Україні у відповідь на вимоги ЄС у таких сферах, як екологія, права людини, енергетика, торгівля, судова реформа та антикорупційна діяльність. Під час таких занять варто аналізувати не тільки успіхи, але й проблеми, які виникали в процесі імплементації європейських стандартів.

Завданням викладача є формування у здобувачів уміння працювати з правовими текстами, такими як нормативні акти ЄС, рішення Європейського суду та інші нормативно-правові акти, що допомагають краще зрозуміти процес адаптації українського законодавства до вимог ЄС.

Для того, щоб в освітньому процесі було більше наочності і цікавості, доцільно використовувати мультимедійні технології, інтерактивні платформи та інші інноваційні підходи. Наприклад, можна використовувати аналітичні графіки, діаграми, що демонструють етапи процесу європейської інтеграції України, розвиток економічних відносин, а також ключові політичні події.

Разом з тим, завдяки використанню інфографіки, що відображає зміни в економіці, торгівлі або правовій системі України після підписання Угоди про асоціацію, буде вирішено питання візуалізації складних процесів та зробить освітній процес більш захоплюючим і зрозумілим.

Використання мультимедійних матеріалів (фільми, документальні програми, інтерв'ю з експертами) дозволить здобувачам отримати різнобічний погляд на процес європейської інтеграції.

Оцінка знань і навичок здобувачів у рамках цієї теми повинна бути комплексною та включати різні види діяльності: від традиційних контрольних робіт та тестів до більш креативних завдань, таких як підготовка презентацій на основі дослідження конкретних кейсів або організація дискусій з питань європейської інтеграції.

Одним із інноваційних методів може бути створення міжнародних симуляцій – здобувачам пропонується роль делегатів на міжурядових переговорах щодо угод або формулювання національних позицій під час міжнародних форумів. Це дозволить оцінити їхні навички в аналізі та прийнятті рішень у міжнародному контексті.

Інший метод – рефлексія, де здобувачі самостійно аналізують процеси, події та зміни в українсько-європейських відносинах, визначаючи ключові проблеми та можливі шляхи їхнього вирішення.

З огляду на важливість міжнародної співпраці, особливо у таких складних питаннях, як європейська інтеграція, студентам варто приділяти увагу розвитку міжкультурної компетентності. Це передбачає ознайомлення з культурними, політичними та економічними особливостями країн ЄС, що дозволить майбутнім фахівцям краще орієнтуватися у взаємодії з іноземними партнерами.

Крім того, це включає в себе знайомство з міжнародними організаціями, які мають вирішальне значення для України в процесі європейської інтеграції, такими як Європейська Комісія, Європейський парламент, Європейська Рада, та вивчення їхньої ролі в управлінні і реалізації зовнішньої політики ЄС.

Зважаючи на важливість теми «Україна–ЄС (1994–2014)» для професійної підготовки здобувачів фахової передвищої освіти, слід особливо підкреслити роль інтеграції теоретичних знань та практичних навичок в освітній процес. Крім того, важливою складовою є формування у здобувачів глибокого розуміння не лише міжнародних відносин, а й того, як європейські стандарти впливають на різні аспекти української реальності, від економіки до права, від політики до культури.

Інтеграція кейсів і реальних ситуацій на основі практики є важливою для глибшого розуміння здобувачами конкретних проблем, з якими стикалася Україна в контексті європейської інтеграції. Розбір конкретних подій або криз може допомогти здобувачам оцінити, як працюють

міжнародні інститути, як змінюються стратегії країни у відповідь на зовнішні виклики, і які уроки можна отримати з цих процесів.

Наприклад, розгляд переходу від партнерства до асоціації: *яке значення мали ті чи інші етапи на шляху до підписання Угоди про асоціацію з ЄС? Як на ці процеси впливала політика всередині країни, зокрема період президентства Віктора Януковича, коли була призупинена підготовка до підписання Угоди в листопаді 2013 року?* Здобувачі можуть досліджувати, як взаємодія з Європейським Союзом відображала внутрішні політичні розколи в Україні і на якому етапі інтеграційні процеси отримали найбільшу підтримку в Україні.

Для цього може бути корисним не лише вивчення офіційних документів (наприклад, текстів угод, протоколів самітів), а й дослідження офіційних звітів з дипломатичних відносин, аналітичних статей, документальних фільмів, що дозволить краще зрозуміти, як процеси міжнародних відносин перетинаються з внутрішньою політичною ситуацією в країні.

Тема «Україна–ЄС» настільки багатогранна, що її неможливо повноцінно охопити, не застосовуючи міждисциплінарний підхід. Важливо поєднувати різні наукові дисципліни, що дозволяє студентам розглянути цей період з різних перспектив: політичної, економічної, правової, соціокультурної. Відповідно політична перспектива аналізує міжнародні відносини на рівні держав, міжнародних інститутів та ключових гравців (ЄС, США). Економічна перспектива включає аналіз змін у економіці України, пов'язаних з інтеграцією до ЄС, таких як розвиток зовнішньої торгівлі, інвестиції, торгові бар'єри та стандарти. Правова перспектива важлива для розуміння того, як закони та норми ЄС застосовуються в Україні, як відбувається гармонізація законодавства. Соціокультурна перспектива дозволяє розглянути, як європейські цінності, прав людини, демократичні принципи трансформують суспільство в Україні.

Для успішного засвоєння матеріалу можна використовувати міждисциплінарні проекти, на яких студенти працюють із різними аспектами європейської інтеграції, розглядаючи їх через призму різних професій.

У зв'язку з тим, що здобувачі закладів фахової передвищої освіти вивчають різні професійні напрямки, важливо надати їм можливість зрозуміти, як європейські стандарти впливають саме на їхні галузі. Здобувачі, які навчаються за спеціальностями в галузі 242 Туризм, повинні розуміти, як європейські регуляції, стандарти безпеки та екології впливають на розвиток туристичних послуг в Україні. Яким чином адаптація до стандартів ЄС покращує якість послуг, забезпечує захист прав туристів і стимулює розвиток екологічного туризму. Здобувачі, які навчаються за спеціальностями галузі знань 08 Право мають можливість вивчати, як європейські принципи прав людини, право на справедливий суд, боротьба з корупцією, захист прав меншин тощо впливають на українське законодавство, зокрема на реформи судової системи та боротьбу з корупцією. Здобувачі, які навчаються за спеціальностями галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки можуть вивчати, як єдиний європейський ринок змінює економічні процеси в Україні, як імплементація європейських стандартів виводить українську продукцію на нові ринки, відкриває нові можливості для малого та середнього бізнесу та залучає інвестиції.

Вивчення теми «Україна–ЄС» сприятиме розвитку у здобувачів стратегічного мислення, що допоможе їм не тільки розуміти історичні процеси, а й розглядати різні варіанти розвитку подій у майбутньому. Важливо навчати здобувачів прогнозувати наслідки різних політичних та економічних рішень, враховуючи не лише національні, а й міжнародні контексти.

Таке стратегічне мислення має важливе значення для майбутніх фахівців, які працюватимуть у міжнародних організаціях, дипломатії, бізнесі або в органах державної влади. Вони повинні вміти оцінювати

перспективи євроінтеграції в контексті глобальних і регіональних змін, передбачати можливі виклики і знаходити шляхи їх подолання.

Моніторинг і оцінка результатів навчання має бути постійним процесом. Важливо не лише оцінювати знання здобувачів через традиційні форми контролю, але й звертати увагу на розвиток їхнього критичного мислення. Це може включати як тестування, так і більш відкриті форми оцінки: аналіз ситуацій, написання есе, підготовка проєктів, участь у дискусіях.

Крім того, доцільно застосовувати інструменти самооцінки та взаємооцінки. У такий спосіб здобувачі можуть самостійно аналізувати свої досягнення та прогалини в знаннях, а також надавати конструктивну оцінку роботам однокурсників. Це допоможе стимулювати їх до глибшого розуміння і кращого засвоєння матеріалу.

Отже, для ефективного викладання теми «Україна–ЄС (1994–2014)» у ЗФПО необхідно застосовувати комплексний підхід, що поєднує теоретичні знання з практичними навичками, інтердисциплінарність з актуальними кейсами, а також інтерактивні методи навчання з оцінкою результатів. Ретельно продумана методика стане основою для успішної підготовки здобувачів до роботи в умовах європейської інтеграції та забезпечить їх готовність до розуміння міжнародних відносин.

3.2. Практичне забезпечення та інновації у викладанні теми «Україна–ЄС (1994–2014)» у закладах фахової передвищої освіти

Представлений план-конспект розроблений для практичного заняття на тему «Євроінтеграційний вектор України (1994–2014): трансформація аграрного сектору та харчових стандартів» для здобувачів спеціальності Професійна освіта (Аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові технології) і триває 1 годину 20 хвилин, демонструючи

комплексний підхід до викладання фахових дисциплін у закладах фахової передвищої освіти (додаток А). Його навчальна мета полягає у детальному аналізі етапів співробітництва України з ЄС, починаючи від Угоди про партнерство і до підготовки Угоди про асоціацію, з'ясуванні впливу вступу до СОТ у 2008 р. на аграрний ринок, а також розкритті суті «торговельних війн» та необхідності впровадження систем НАССР та стандартів ISO в Україні. Методика заняття є сучасною та інтерактивною, оскільки поєднує елементи ділової гри та кейс-методу, що забезпечує не лише засвоєння теоретичного матеріалу, а й розвиток навичок критичного мислення, вміння вести професійну дискусію та аргументувати фахову позицію. Практичне забезпечення заняття передбачає використання технічних засобів, зокрема мультимедійного проектора, та необхідних дидактичних матеріалів, включаючи роздруківки з уривками ключових документів (Угода 1994 р., вимоги СОТ) та картки для рольової гри [10; 13].

Інноваційний блок починається з актуалізації опорних знань через вправу «Асоціативний куш», де здобувачі, оперуючи професійними термінами (експорт зерна, квоти, якість молока, СОТ), переходять до розуміння того, як історичні події трансформували їхню майбутню професію.

Основна частина заняття структурно поділена на чотири інтерактивні етапи: після короткого огляду хронології змін (1994–2014), здобувачі переходять до ключової інновації – роботи в малих групах «Аналіз кейсів», де моделюються реальні історичні ситуації 1994–2014 рр.. Так, група «Агрономи» досліджує кейс «Зерно і квоти», аналізуючи проблему обмежень та вимог до пестицидів при експорті зерна. «Технологи переробки» працюють над кейсом «Олійна війна» (скандал із мінеральними мастилами в соняшниковій олії 2008 р.), а «Ветсанексперти» розбирають кейс «Молочні ріки», пояснюючи заборону експорту через невідповідність ветеринарним нормам, зокрема відсутність ідентифікації худоби [52]. Найбільш інноваційним та практично орієнтованим елементом є рольова

гра-симуляція «Нарада в Міністерстві аграрної політики (осінь 2013 р.)», яка занурює здобувачів у легенду вирішення долі Угоди про асоціацію, змушуючи їх наводити професійні економічні та технологічні аргументи, виступаючи в ролях «Єврооптимістів» (великі агрохолдинги із сертифікацією ISO), «Скептиків» (дрібні фермери, що бояться конкуренції та відсутності коштів на НАССР), «Технократів» (представники ЄС, які вимагають скасування ГОСТів і простежуваності), та «Лобістів Сходу» (експортери, що попереджають про «сирні війни» та закриття російського ринку). Завершується основна частина вправою «Стандарти: Було / Стало», що візуально та змістовно ілюструє якісний стрибок у підходах: від контролю готової продукції (ГОСТ) до контролю процесу виробництва (НАССР/ISO 22000), та від паперового сертифіката до простежуваності та ідентифікації тварин. Підбиття підсумків включає колективний SWOT-аналіз впливу євроінтеграційних процесів на український агросектор, що дозволяє систематизувати знання про сильні та слабкі сторони галузі, а також її можливості й загрози [37; 41].

Оцінювання здобувачів орієнтоване на їхню активність і володіння фаховою термінологією, а домашнє завдання є диференційованим, пропонуючи як аналітичне есе-роздум, так і творче завдання зі знаходження в магазині продуктів, що відповідають або не пройшли б перевірку за стандартами ЄС 2014 р.

На основі аналізу наданого плану-конспекту можна зробити висновок, що практичне забезпечення та інновації у викладанні теми «Україна – ЄС (1994–2014)» у закладах фахової передвищої освіти є високоефективними та професійно орієнтованими, повністю відповідаючи вимогам до підготовки сучасних фахівців аграрного та харчового секторів.

Практичне забезпечення заняття реалізовано на засадах міждисциплінарної інтеграції. Тема з історії або політології переведена в площину професійних компетенцій майбутнього технолога, агронома чи

ветсанексперта. Забезпечення включає мінімальний, але ефективний набір ресурсів:

Використання мультимедійного проєктора дозволяє не просто ілюструвати матеріал, а й візуалізувати складні процеси (наприклад, порівняння стандартів «Було/Стало»).

Застосування роздруківок з уривками реальних історичних документів (Угода 1994 р., вимоги СОТ) дозволить здобувачам працювати з першоджерелами та нормативною базою. Це є важливим для фахівців, які працюватимуть із сертифікацією та міжнародною торгівлею.

Доцільно відмітити, що головна інновація полягає у відмові від традиційного інформаційного підходу на користь методів, що імітують реальну професійну діяльність та прийняття рішень. Зокрема замість вивчення економічної історії, здобувачі розглядають її як набір фахових проблем (кейс «Олійна війна», кейс «Молочні ріки»). Це забезпечує глибоке розуміння того, що міжнародні відносини безпосередньо впливають на технологічні процеси: заборона експорту молока стала наслідком відсутності ідентифікації худоби, а не лише політичних рішень. Здобувачі з'ясовують і аналізують у такий спосіб причинно-наслідкові зв'язки між якістю, стандартом та доступом до ринку.

Рольова гра-симуляція «Нарада в Міністерстві аграрної політики» є ключовим інноваційним елементом. Вона перетворює пасивних слухачів на активних учасників («Єврооптимісти», «Скептики», «Технократи»), змушуючи їх аргументувати позицію, використовуючи професійну термінологію (НАССР, ISO, квоти, простежуваність). Ця симуляція розвиває у здобувачів навички ведення переговорів, публічного виступу та міжфункціональної комунікації, необхідні менеджеру чи головному технологу.

Вправа «Стандарти: Було / Стало» інноваційно ілюструє концептуальний перехід від радянської системи ГОСТ (контроль готової продукції) до європейської системи НАССР/ISO (контроль процесу),

підкреслюючи, що євроінтеграція – це, перш за все, трансформація технологій та якості.

Отже, план-конспект є зразком ефективної методичної розробки для фахової передвищої освіти, оскільки він не просто інформує про історичний період 1994–2014 рр., а моделює професійну діяльність, використовуючи інноваційні підходи для формування критичного мислення та готовності здобувачів до роботи за міжнародними стандартами якості.

ВИСНОВКИ

Висновки до підрозділу 1.1.

Європейська інтеграція – ключовий процес у сучасних міжнародних відносинах, є багатовимірним і складним феноменом, що охоплює широкий спектр політичних, економічних, правових та культурних аспектів. В умовах глобалізації і швидких трансформацій міжнародної системи, цей процес став важливим елементом не лише для Європи, але й для всього світу, адже він визначає нові моделі співпраці між державами та організаціями на міжнародній арені. Європейська інтеграція розглядається як безперервний еволюційний процес, що почався з економічної співпраці і поступово переріс у формування наднаціональних політичних інститутів, котрі визначають стратегію і політику ЄС. Одним із основних підходів до розуміння інтеграції є теорія неофункціоналізму Ernst Haas. У ній стверджується, що інтеграція в одній сфері призводить до необхідності подальшої інтеграції в інших, що створює тиск для політичних та економічних перетворень у країнах-учасниках. Разом з тим, варто зазначити, що для успіху європейської інтеграції, на думку представників ліберального міжурядового підходу, важливо зберігати баланс між національними інтересами держав та спільними цілями, до яких прагне ЄС.

Процес європейської інтеграції є не лише економічним, а й культурним та соціальним. Концепція «Великої Європи», запропонована Michael Emerson, підкреслює важливість створення спільного культурного простору, який може охопити не лише Європу, а й частину Азії в рамках євразійського континенту. Таким чином, європеїзація, яка є важливою частиною цього процесу, передбачає не лише інтеграцію в рамках ЄС, але й реалізацію політичних, економічних і соціальних реформ на рівні держав, що не є членами ЄС. Це дозволяє розглядати європейську інтеграцію як процес, що виходить за межі географії і включає в себе більш глобальне взаємопереплетення інтересів і цінностей.

Інтеграція не є лише політичною декларацією, а стає основою стратегічного курсу країни. Для України цей процес є особливо важливим, оскільки європейська інтеграція визначена в якості стратегічного напрямку національної безпеки, а також зафіксована на конституційному рівні. Становлення повноправним членом ЄС є одним з ключових етапів, що дозволить Україні стати частиною європейського політичного, економічного та безпекового простору. Водночас цей процес передбачає не лише взаємодію з іншими країнами, але й модернізацію внутрішніх інститутів та законодавства, що дозволяє адаптувати національні норми до європейських стандартів.

Європейська інтеграція вимагає комплексного підходу, який поєднує економічні, політичні та соціальні складові, а також вимагає створення механізмів співпраці, які будуть відповідати сучасним викликам і можливостям. Важливим є також процес поглиблення інтеграції в межах самого ЄС, що передбачає не лише розширення географічних меж, але й посилення зв'язків між існуючими державами-членами. Таким чином, процес інтеграції Європи не є завершеним і продовжуватиме змінюватися у відповідь на нові глобальні виклики.

Висновки до підрозділу 1.2.

Процес становлення та розвитку нормативно-правової бази співробітництва між Україною та ЄС протягом 1994–2014 рр. являє собою складну еволюцію від початкових декларацій про співпрацю до створення юридично зобов'язуючого механізму, що визначив шлях до політичної асоціації та економічної інтеграції України в європейський простір. Цей період можна розглядати як основний етап формування правової інфраструктури, яка забезпечила реалізацію євроінтеграційного курсу України.

Ключовим документом на самому початку цього процесу стала Угода про партнерство і співробітництво, підписана в 1994 р., що визначила

правові рамки співпраці в різних сферах, але водночас не містила чіткої перспективи членства в ЄС. Важливим моментом у подальшому розвитку стало ухвалення «Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» у 2004 р., що стало відправною точкою для системної імплементації європейських норм у правову систему України. Цей етап характеризувався не тільки зміною інституційних засад, а й створенням правових механізмів, здатних сприяти зближенню України з європейськими стандартами у політичній, економічній та соціальній сферах.

Особливу роль у розвитку двосторонніх відносин зіграв План дій «Україна – ЄС» 2005 р., що став своєрідною дорожньою картою для подальшого поглиблення співпраці. Незважаючи на періодичні політичні коливання та правову невизначеність, що супроводжували ці роки, саме з 2007 р., коли розпочалися офіційні переговори щодо створення Поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі, процес європейської інтеграції набув більш чітких контурів і став невід’ємною частиною зовнішньої політики України.

Найбільш важливим етапом цього процесу стало підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у 2014 р., що означало не лише юридичне закріплення європейського вектору розвитку України, а й перехід від співпраці в рамках «партнерства» до політичної асоціації та глибокої економічної інтеграції. Цей крок відкрив нову правову і політичну фазу, яка передбачала значну гармонізацію законодавства України з *acquis communautaire* ЄС, що вимагає від України здійснення масштабних реформ у різних сферах – від правосуддя і боротьби з корупцією до енергетичної та торговельної політики.

Важливими компонентами співпраці стали також питання юстиції, свободи та безпеки, енергетичної безпеки, а також поступове впровадження візової лібералізації, що вимагало внесення суттєвих змін до українського законодавства. Однак значний вплив на темпи євроінтеграції мала

політична турбулентність 2010–2013 рр., що перешкоджала підписанню Угоди, хоча її технічна частина була практично завершена. Масові протести, що почалися на Майдані Незалежності в 2013 р. після рішення Віктора Януковича відмовитися від підписання Угоди, стали ключовим моментом, який визначив подальший курс країни.

Тим не менш, процес підписання політичної частини Угоди у березні 2014 р. та економічної частини в червні того ж року завершив період «партнерства» і започаткував новий етап у відносинах України з ЄС. Цей етап визначався необхідністю виконання ще більш амбітних зобов'язань щодо економічної інтеграції та адаптації українського законодавства до європейських норм. Зокрема, створення Поглибленої зони вільної торгівлі стало важливою складовою частиною цього процесу, що надавало нові можливості для економічного розвитку України та стимулювало реформування в ключових секторах економіки.

Період з 1994 р. по 2014 р. можна охарактеризувати як етап формування інституційної бази для євроінтеграції, на якому Україна поступово перейшла від загальних декларацій до реальних юридичних зобов'язань. Нормативно-правова база, яка була створена в цей час, стала основою для подальшої інтеграції України в європейський політичний, економічний та правовий простір, і визначила європейський курс держави як стратегічний та безальтернативний.

Висновки до підрозділу 2.1.

Початок співпраці між Україною та ЄС можна розглядати в контексті геополітичних змін, що відбулися в середині 1990-х рр., після проголошення незалежності України. Підписання Угоди про партнерство і співробітництво стало важливим етапом у розвитку відносин між Україною та ЄС, відкриваючи нові можливості для економічної та політичної інтеграції.

Україна стала першою країною СНД, яка уклала подібну угоду з ЄС. Це стало основою для подальшого співробітництва в ряді ключових сфер: торгівлі, законодавства, підприємництва та інвестицій. Зокрема, Угода встановила чіткі рамки для поступового наближення українського законодавства до стандартів ЄС, що сприяло розвитку реформ у країні ще до офіційного набуття статусу кандидата на вступ до ЄС. Важливими аспектами стали також питання торгівлі та підприємницької діяльності, що забезпечили Україні доступ до європейських ринків і зобов'язали її адаптувати своє законодавство до європейських норм. Проте процес ратифікації був не таким простим, як очікувалося, через різноманітні внутрішні та зовнішні фактори. Серед них важливими були питання ядерного роззброєння та торговельні суперечності. Цей процес супроводжувався значними економічними та політичними труднощами, але в результаті він відкрив шлях до співробітництва з ЄС у сфері безпеки, енергетики та реформування фінансової системи. Підписання та реалізація цієї угоди стало важливим кроком для України на шляху до європейської інтеграції, визначаючи її стратегічний напрямок і основні пріоритети для майбутнього розвитку. Угода про партнерство і співробітництво є важливим юридичним документом, укладання якого поклало основу у формуванні нової зовнішньої політики України та наближенні її до Європейського Союзу.

Висновки до підрозділу 2.2.

Участь України в Європейській політиці сусідства сприяла поступовій інтеграції країни у європейське політичне, економічне та правове середовище. Завдяки Плану дій Україна–ЄС, програмам TACIS, Twinning та TAIEH, українські інституції отримали підтримку у впровадженні реформ, розвитку громадянського суспільства, забезпеченні прав людини та гармонізації законодавства з нормами ЄС. Загальна динаміка демонструвала зміцнення державних інституцій, підвищення компетенції державних службовців та активізацію зовнішньої співпраці з ЄС.

Висновки до підрозділу 2.3.

«Східне партнерство» стало важливим інструментом Європейської політики сусідства, яке виникло в результаті необхідності диференціації відносин між країнами Східної Європи та Південного Середземномор'я. Започаткована в 2009 р. ініціатива, дозволила країнам Східної Європи, зокрема Україні, поглибити відносини з ЄС через укладення Угод про асоціацію, створення зон вільної торгівлі та лібералізацію візового режиму. Це сприяло модернізації політичних і економічних систем партнерів ЄС та їх наближенню до європейських стандартів.

Особливо важливим є стратегічний інтерес України, яка вважає «Східне партнерство» етапом підготовки до майбутнього членства в ЄС, підкріпленим реформаціями та прогресом у різних сферах. Україна активно просуває ідею політичної асоціації та економічної інтеграції, що знайшло відображення в основних концептуальних документах для всіх учасників ініціативи. Серед інших країн-партнерів, кожна має свої інтереси: від енергетичної співпраці до вирішення конфліктів і реформ в соціально-економічній сфері.

Основним результатом впровадження «Східного партнерства» стало збільшення фінансування програм, що наближають економічні та політичні системи країн партнерів до стандартів ЄС, а також активізація співпраці в таких важливих сферах, як боротьба з корупцією, енергетична безпека, боротьба з нелегальною міграцією та розвиток інфраструктури. Програма також сприяє розвитку тісніших контактів між громадянами ЄС і країн Східного партнерства, що підвищує взаєморозуміння та співпрацю. Загалом, «Східне партнерство» стало значущим кроком для інтеграції пострадянських країн в європейське співтовариство. «Східне партнерство» для України є важливою частиною шляху до повноправного членства в ЄС.

Висновки до підрозділу 2.4.

Завершення переговорів щодо Угоди про асоціацію між Україною та ЄС стало важливим етапом у розвитку двосторонніх відносин, що знаменувало перехід на новий рівень політичної асоціації та економічної інтеграції. Підписання документа в 2014 р., а також його ратифікація Верховною Радою України та Європейським Парламентом, підкреслили стратегічне значення цього партнерства для обох сторін. Процес завершення переговорів та підписання Угоди відкрив можливості для поглибленої співпраці в політичній, економічній та соціальній сферах, зокрема створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС. Це стало важливим кроком для України на шляху до європейської інтеграції та реформування національних інституцій відповідно до європейських стандартів.

Висновки до підрозділу 3.1.

Для ефективного викладання теми «Україна–ЄС (1994–2014)» у ЗФПО необхідно застосовувати комплексний підхід, що поєднує теоретичні знання з практичними навичками, інтердисциплінарність з актуальними кейсами, а також інтерактивні методи навчання з оцінкою результатів. Ретельно продумана методика стане основою для успішної підготовки здобувачів до роботи в умовах європейської інтеграції та забезпечить їх готовність до розуміння міжнародних відносин.

Висновки до підрозділу 3.2.

Розроблений план-конспект на тему «Євроінтеграційний вектор України (1994–2014): трансформація аграрного сектору та харчових стандартів» є зразком ефективною методичною розробкою для фахової передвищої освіти, оскільки він не просто інформує про історичний період 1994–2014 рр., а моделює професійну діяльність, використовуючи інноваційні підходи для формування критичного мислення та готовності здобувачів до роботи за міжнародними стандартами якості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

Джерела

1. План дій «Україна – Європейський Союз» Європейський Союз, Україна; План, Міжнародний документ від 12.02.2005 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_693Text
2. Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору): Закон України від 07.02.2019 № 2680-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2680-19Text>
3. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18.03.2004 №1629-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1629-15Text>
4. Про затвердження Порядку організації роботи з підготовки та реалізації проектів Twinning в Україні: Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок від 07.02.2007 № 154 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/154-2007-%D0%BF/ed20070207Text>
5. Про затвердження Тимчасової Угоди про торгівлю та питання, пов'язані з торгівлею, між Європейським співтовариством, Європейським співтовариством по вугіллю та [...]: Указ Президента України від 30.11.1995 № 1103/95 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1103/95Text>
6. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19Text>
7. Про проголошення незалежності України. Постанова Верховної Ради України; Акт від 24.08.1991 № 1427-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1427-12Text>

8. Про ратифікацію Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами: Закон України від 10.11.1994 № 237/94-ВР
9. Про фахову передвищу освіту: Закон України від 06.06.2019 № 2745-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19Text>
10. Протокол про вступ України до Світової організації торгівлі СОТ, Україна; Протокол, Міжнародний документ від 05.02.2008. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_049Text
11. Угода про асоціацію між Україною та ЄС. Міністерство закордонних справ України: вебсайт. URL: <https://mfa.gov.ua/yevropejska-integraciya/ugoda-pro-asociaciyu-mizh-ukrayinoyu-ta-yes>
12. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011Text
13. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами від 14.06.1994 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_012Text

Література

14. Balassa B. The Theory of Economic Integration. Homewood, Ill.: R.D. Irwin. 1961. URL: <https://ia801506.us.archive.org/13/items/in.ernet.dli.2015.147358/2015.147358.The-Theory-Of-Economic-Integration.pdf>
15. Deutsch Karl W. (Karl Wolfgang) et al. Political community and the North Atlantic area. Princeton: Princeton University Press. 1957. 228 p. P.5 URL: <https://archive.org/details/politicalcommuni1957deut/page/4/mode/2up>
16. Haas E.B. The uniting of Europe: political, social, and economic forces, 1950–1957. Stanford: Stanford University Press. 1958.; foreword by

- Desmond Dinan; new introduction by Ernst B. Haas. 552 p. URL: <https://www.europarl.europa.eu/100books/file/EN-H-BW-0038-The-uniting-of-Europe.pdf>
17. Moravcsik A. *The Choice for Europe: Social Purpose and State Power from Messina to Maastricht*. Ithaca, NY: Cornell University Press. URL: https://books.google.com.ua/books?id=iNuxaIMPI1UC&printsec=copyright&redir_esc=yv=onepage&q&f=false P. 18–25
18. Аналітична доповідь Центру Разумкова. Російсько-український конфлікт: стан, наслідки, перспективи розвитку подій. *Національна безпека і оборона*. 2014. № 5–6. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/journal/ukr/NSD148-149_2014_ukr.pdf
19. Артёмов І.В. Український вимір Європейської та євроатлантичної інтеграції. Ужгород: Ліра, 2008. Кн.1. 331 с.
20. Вонсович С.Г. Концепт «євроінтеграція»: історико-політологічний дискурс. *Науковий журнал «Політикус»*. Вип. 4–2. 2022. С. 34–39 URL: http://politicus.od.ua/spec_2022/5.pdf
21. Грицяк І.А. Управління в Європейському Союзі: теоретичні засади: Монографія. К.: Вид-во НАДУ, 2005. 236 с. URL: <https://file.lib.in.ua/pdf/hrytsiak-ihor-upravlinnia-v-yevropeiskomu-soiuzi-teoretychni-zasady.pdf>
22. Дудкевич В. Євроінтеграційний дискурс політологічних досліджень в Україні. *Регіональні студії*. 2021. № 25. С. 104–109
23. Європейська та глобальна регіональна інтеграція: підручник / за ред. А. Крисоватого та М. Лизун. Тернопіль: Осадца Ю.В., 2023. 295 с.
24. Європейська та глобальна регіональна інтеграція: підручник / за ред. А. Крисоватого та М. Лизун. Тернопіль: Осадца Ю.В., 2023. 295 с.
25. Жозеф Боррель, Олівер Варгеї. Нове східне партнерство: як Євросоюз змінить свою політику щодо сусідів URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2020/03/25/7107938/>

26. Зовнішня політика та національна безпека України: документи і матеріали 2014-2022 рр.: навчальний посібник-хрестоматія. / уклад. і коментар: І.В. Артьомов. Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2023. 380 с. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/c71fc53c-8d3d-4d02-be51-d1479f4b0090/content>
27. Ільницька У. «Східне Партнерство» як вимір європейської політики сусідства та діалоговий рівень співробітництва України з ЄС. *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*. Вип. 26. 2014. С. 113–120.
28. Інтеграція / В. М. Трегобчук, С. В. Мочерний, С. П. Павлюк, В. В. Копійка, Л. Г. Мельник. *Енциклопедія Сучасної України* / редкол. : І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2011. URL: <https://esu.com.ua/article-12384>
29. Кваша О. С., Синякова А. В. Україна та ЄС: проблеми та перспективи інтеграції в сучасних умовах. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Вип. 23. Ч. 1 2019. С. 112–117
30. Кіш Є.Б. Країни Центральної Європи в системі міжнародних євроінтеграційних процесів (1991 – 2007 роки): автореф. дис. ... докт. іст. наук: спец. 07.00.02 - «Всесвітня історія». Ужгород, 2008. 40 с.
31. Константинов В. Ю. Регіоналізація на Схід від ЄС. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2005. Вип. 55, ч. 1. С. 38–39.
32. Копійка В., Шинкаренко Т. *Європейський Союз: заснування і етапи становлення*. Київ: Ін Юре. 2001. 447 с.
33. Костюченко Я.М. Історія становлення договірно-правових відносин України з Європейським Союзом. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. Вип. 84 (Частина II), 2009 С. 198–202.
34. Мартинов А.Ю., Падалка С.С. ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ. *Енциклопедія історії України: Додатковий том. Кн. 1: А–Я* / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії

- України. К.: В-во «Наукова думка», 2021. 773 с.
URL: http://www.history.org.ua/?termin=jevropejska_integratsija_ukrajiny
- 35.Методика викладання європейської інтеграції. Матеріали всеукраїнського науково-методичного семінару. В рамках проекту Еразмус+ напряму ім. Жана Моне 621046-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE Європейська політична інтеграція: історична ретроспектива та сучасність. Глухів, 15 грудня 2020 р. / Упорядник: О. Чумаченко. Глухів, 2020. 140 с.
- 36.Нагірняк А. Євроінтеграційна політика України: досягнення, труднощі та перспективи співпраці з ЄС. *Старожитності Лукомор'я*. 2025. №3. С. 167–175. <https://doi.org/10.33782/2708-4116.2025.3.361>
- 37.Ринок зерна: порівняльно-правове дослідження відповідності законодавства України *acquis communautaire* Європейського Союзу. Київ, 2009. URL: <https://just-dnipro.gov.ua/files/upload/files/28.pdf>
- 38.Розвиток ресурсної бази органів державно влади в рамках розвитку співробітництва з європейськими інституціями, міжнародними фінансовими та донорськими організаціями / Івано-Франківський центр науки, інновацій та інформатизацій. Івано-Франківськ, 2012. 168 с.
- 39.Середюк Н.П. Трансатлантична спільнота як домінанта розвитку української державності: дис. ... канд. політ. наук: 23.00.04/ Національний Університет «Острозька академія». Острог, 2020. 262 с.
- 40.Скрипник М. І., Кравчинська Т. С., Волинець Н. П. Електронна дидактика фахової передвищої освіти: Робочий зошит для викладачів закладів фахової передвищої освіти. К.: ЦПО, 2022. 79 с.
- 41.Технічні бар'єри та санітарні та фітосанітарні заходи в міжнародній торгівлі: види, тенденції розвитку, регулювання. Посібник державного службовця. / За ред. І. В. Бураковського, К. Кравчука, В. Мовчан. 2015. 243 с. URL: http://www.ier.com.ua/files/publications/Books/Sanitary_measures.pdf

42. Халаджі В.В., Яковенко Н. Європейська політика сусідства: роль та місце України: монографія. Київ: Наук. світ, 2012. 218 с.
43. Хорольський Р. Угода про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими співтовариствами та їх державами-членами 1994 року як джерело права Європейського співтовариства. *Вісник Академії правових наук України*. Вип. 4. 2006. С. 198–207
44. Хорошевський О. І. Переваги використання мультимедійних та аудіовізуальних засобів під час навчання. Поліграфічні, мультимедійні та web-технології: матеріали Молодіжної школи-семінару ІХ Міжнар. наук.-техн. конф., 14-28 травня 2024 р. – Харків : ТОВ «Друкарня Мадрид», 2024. Т. 2. С. 12-14. URL: <https://openarchive.nure.ua/server/api/core/bitstreams/506041b1-c7b4-46c9-8112-576b5e162e5a/content>
45. Чумаченко О.А. Східне партнерство для України: наближення до ЄС чи підміна перспективи членства. URL: <https://ir.vtei.edu.ua/g.php?fname=25845.pdf>

Інтернет-ресурси/вебсайти

46. 1991 – Всеукраїнський референдум та вибори Президента України. *Український інститут національної пам'яті*: вебсайт. URL: <https://uinp.gov.ua/istorychnyy-kalendar/gruden/1/1991-vseukrayinskyy-referendum-ta-vybory-prezydenta-ukrayiny>
47. European Neighbourhood Policy What is it? *European Commission*: website. URL: https://enlargement.ec.europa.eu/european-neighbourhood-policy_en
48. Partnership and Cooperation Agreement between the European Communities and their Member States, of the one part, and the Ukraine, of the other part. *Європейська Рада*: вебсайт. URL:

<https://www.consilium.europa.eu/en/documents/treaties-agreements/agreement/?id=1994019>

49. В ЄС святкують 20-річчя найбільшого розширення і сподіваються вступу України. *Європейський голос Українською*: вебсайт. URL: <https://www.holosameryky.com/a/7593171.html>
50. Коментар з питань імплементації угоди про партнерство і співробітництво між Україною та європейським співтовариством. URL: https://web.archive.org/web/20061120204532/http://www.delukr.ec.europa.eu/en/Data/what_is-ukr.pdf
51. Оцінка досягнення цілей угоди про асоціацію між Україною та ЄС. URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/wp-content/uploads/review_of_achievement_of_euua_aa_objectives_ukr_0.pdf
С. 6–7
52. Українська олія налякала Європу. *УНІАН*: вебсайт. URL: <https://www.unian.ua/society/116136-ukrajinska-oliya-nalyakala-evropu.html>

ДОДАТКИ

Додаток А

План-конспект заняття

Тема: Євроінтеграційний вектор України (1994–2014): трансформація аграрного сектору та харчових стандартів

Час: 1 година 20 хвилин

Тип заняття: практичне заняття з елементами ділової гри та кейс-методу.

Мета заняття: **Навчальна:** проаналізувати етапи співробітництва України та ЄС у 1994–2014 рр. (від Угоди про партнерство до підготовки Угоди про асоціацію); з'ясувати вплив вступу України до СОТ (2008) на аграрний ринок; розкрити суть «торговельних війн» та санітарних бар'єрів того часу; пояснити передумови впровадження системи НАССР та стандартів ISO в Україні. **Розвивальна:** розвивати навички критичного мислення при аналізі економічних наслідків політичних рішень; формувати вміння вести дискусію, аргументувати професійну позицію (як технолога, фермера чи урядовця). **Виховна:** виховувати розуміння важливості дотримання стандартів якості та безпеки продукції як запоруки конкурентоспроможності держави.

Забезпечення заняття: технічні засоби (мультимедійний проєктор), дидактичні матеріали (роздруковки з уривками документів (Угода 1994 р., вимоги СОТ), картки для рольової гри).

Цільова аудиторія: здобувачі спеціальності Професійна освіта (Аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові технології) Відокремленого структурного підрозділу «Професійно-педагогічний фаховий коледж Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка»

Хід заняття

1. Організаційний момент

Привітання, перевірка присутніх, оголошення теми та мети практичного заняття.

2. Актуалізація опорних знань (Вправа «Асоціативний куш»)

Завдання: викладач демонструє на слайді аббревіатуру «ЄС 1994–2014». Здобувачі мають назвати асоціації, що стосуються їхньої професії (агро/харчові технології).

Очікувані відповіді: експорт зерна, квоти, «курячі війни», санітарні норми, ГМО, якість молока, СОТ.

Слово викладача: Сьогодні ми розглянемо цей період не через призму дат, а через те, як змінювалася ваша майбутня професія. Чому ми перейшли від радянських ГСТУ до європейських регламентів? Все почалося саме в цей проміжок часу.

3. Основна частина. Інтерактивний блок

Етап 1. Міні-лекція з візуалізацією «Хронологія змін»

Короткий огляд трьох ключових етапів:

1. 1994–2004: Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами. Ера антидемпінгових розслідувань проти української агропродукції.
2. 2005–2008: курс на євроінтеграцію та вступ до Світової організації торгівлі (2008). Відкриття ринків, посилення конкуренції.
3. 2009–2014: підготовка до Deep and Comprehensive Free Trade Area (DCFTA). Початок гармонізації санітарних та фітосанітарних заходів (SPS).

Етап 2. Робота в малих групах «Аналіз кейсів»

Здобувачі об'єднуються у 3 групи. Кожна група отримує реальний історичний кейс з періоду 1994–2014 рр.

Група № 1 (Агрономи): Кейс «Зерно і квоти».

Зміст: Проблема експорту українського зерна до ЄС у 2000-х роках. Обмеження, мита та вимоги до пестицидів.

Завдання: Визначити, чому ЄС блокував українське зерно?

Група № 2 (Технологи переробки): Кейс «Олійна війна».

Зміст: Виявлення домішок мінеральних мастил в українській соняшниковій олії (скандал 2008 року).

Завдання: Як цей скандал вплинув на систему контролю якості на українських заводах?

Група № 3 (Ветсанексперти): Кейс «Молочні ріки».

Зміст: Заборона експорту української молочної продукції та м'яса до ЄС через невідповідність ветеринарним нормам (відсутність ідентифікації худоби).

Завдання: Чому українське молоко вважалося «небезпечним» за стандартами ЄС до 2014 р.?

Презентація результатів груп

Етап 3. Рольова гра-симуляція «Нарада в Міністерстві аграрної політики (осінь 2013 р.)»

Легенда: У листопаді 2013 р. вирішувалася доля Угоди про асоціацію. В кабінеті Міністра зібралися представники різних груп впливу. Обговорюється питання: "Чи готова аграрна галузь України до негайного відкриття ринків з ЄС?"

Ролі (роздаються здобувачам):

1. «Єврооптимісти» (Великі агрохолдинги): Виступають «ЗА». Їм потрібен вихід на ринок ЄС, вони вже мають новітнє обладнання та сертифікацію ISO.
2. «Скептики» (Дрібні фермери): Виступають «ПРОТИ». Бояться, що дешеві європейські товари (польські яблука, голландський сир) знищать їхній бізнес, а грошей на модернізацію (НАССР) у них немає.
3. «Технократи» (Представники ЄС): Ставлять жорсткі умови. Вимагають скасувати радянські ГОСТи, впровадити простежуваність продукції.

4. «Лобісти Сходу» (Експортери до країн МС): Попереджають про закриття російського ринку у разі зближення з ЄС («сирні війни» 2012–2013 рр.).

Хід гри:

Дебати сторін. Кожен має навести професійні аргументи (економічні, технологічні).

Завдання викладача (модератора) – скоординувати відповіді здобувачів, разом сформулювати висновки.

Етап 4. Вправа «Стандарти: Було / Стало»

На екрані виводяться пари понять. Здобувачі мають пояснити різницю у підходах, що змінилася в ході євроінтеграційних процесів.

Контроль готової продукції (ГОСТ) – Контроль процесу виробництва (НАССР/ISO 22000).

Сертифікат якості паперовий – Простежуваність та ідентифікація тварин (бірки, реєстри).

Назви продуктів «як завгодно» – Захищені географічні зазначення

4. Підбиття підсумків. Рефлексія (SWOT-аналіз)

Коллективне заповнення таблиці на слайді:

«Вплив євроінтеграційних процесів 1994–2014 рр. на український агросектор».

Сильні сторони	Слабкі сторони
Потужний ресурсний потенціал (чорноземи). Модернізація топ-підприємств.	Застарілі технології у дрібних виробників. Корупція у ветеринарній службі (того періоду).
Можливості	Загрози
Доступ до платоспроможного	Квотування експорту.

ринку ЄС. Залучення інвестицій та технологій.	Висока конкуренція з дотаційним фермерством ЄС.

5. Оцінювання здобувачів

Оцінюється активність у дебатах, аналіз кейсів та володіння фаховою термінологією.

6. Домашнє завдання

Основне: написати есе-роздум: *«Якби Угоду про асоціацію підписали у 1994 р.: альтернативна історія українського села».*

Творче: знайти в магазині продукт, маркування якого відповідає вимогам ЄС, і продукт, який би не пройшов перевірку за стандартами 2014 р.